

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**P A Ž Y M A
DĖL MOKYKLŲ BENDRABUČIUOSE GYVENANČIŲ VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ
INTERESŲ UŽTIKRINIMO**

2013–06–21 Nr. (6.6- 2012-52)-PR-117

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje paaiškėjusius atvejus dėl galimų vaikų, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose, teisių pažeidimų dėl nesudarytos tinkamos gyvenamosios aplinkos ir sąlygų, neužtikrintos pakankamos priežiūros ir laisvalaikio, įvertinusi skundų tyrimų metu nustatytus atvejus, kai vaikai mokyklos bendrabutyje buvo apgyvendinti, siekiant išspręsti socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, problemas, priėmė sprendimą atlikti tyrimą savo iniciatyva ir jo metu išsiaiškinti visų šalies mokyklų, turinčių bendrabučius, problemas, juose gyvenančių mokinių skaičių ir priežastis, dėl kurių šie vaikai buvo apgyvendinti bendrabutyje, vaikams teikiamas paslaugas ir kitus aktualius su vaiko teisių užtikrinimu, jiems gyvenant bendrabutyje, susijusius klausimus.

Tyrimo objektas – mokyklos, turinčios bendrabučius, ir juose gyvenantys vaikai (jų teisių ir teisėtvietų interesų užtikrinimas).

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti mokyklų, turinčių bendrabučius, problemas, vaikų gyvenimo sąlygas juose ir bendrabučio patalpų atitikimą higienos normų reikalavimams, surinkti duomenis apie mokyklų bendrabučiuose dirbančių asmenų (personalo) skaičių ir pareigas, išanalizuoti vaikų priėmimo į bendrabutį sąlygas pagal mokyklos direktoriaus įsakymu patvirtintą tvarką ir kt.

2. Išsiaiškinti mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičių, jų gyvenimo bendrabutyje priežastis, problemas, su kuriomis jie susiduria gyvenimo bendrabutyje metu, ir kitą informaciją, susijusią su vaiko teisių ir teisėtvietų interesų užtikrinimu.

Tyrimo metodika. Tyrimo tikslams ir uždaviniams įgyvendinti buvo panaudoti šie metodai:

1. *Teisės aktų analizė.*

2. *Antrinių statistinių duomenų analizė ir jų palyginimas su pirminiais duomenimis.*

3. *Anketinė apklausa ir pirminių tyrimo duomenų analizė.* Įgyvendinant tyrimo tikslus ir uždavinius:

3.1. 106 bendrojo ugdymo įstaigoms, turinčioms bendrabučius, buvo pateiktos anketos su prašymu pateikti atsakymus į jose pateiktus klausimus apie:

- ugdymo įstaigos bendrabetį – bendrabutyje gyvenančių vaikų skaičių, bendrabutyje dirbančių specialistų skaičių ir jų pareigas, bendrabučio išlaikymui skiriamo finansavimo dydį ir problemas, kylančias užtikrinant vaikų tinkamą apgyvendinimą juose.
- ugdymo įstaigos bendrabutyje gyvenančius vaikus – pateikiant šių vaikų sąrašą, nurodant šių vaikų gimimo metus, priėmimo į ugdymo įstaigą ir į ugdymo įstaigos bendrabetį datą bei gyvenimo bendrabutyje priežastis, taip pat pateikiant duomenis apie vaiko šeimą (pažymint, jei vaikas yra globojamas (rūpinamas) ar auga socialinės rizikos ar socialiai remtinoje šeimoje).

3.2. Gavus ugdymo įstaigų duomenis ir apibendrinus jų pateiktą informaciją apie vaiko, gyvenančio ugdymo įstaigos bendrabutyje, šeimą, siekiant įvertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, gyvenimas ugdymo įstaigos bendrabutyje yra pagrįstas ir atitinka jo geriausius interesus, o tėvai, pateikę prašymą ugdymo įstaigos administracijai leisti gyventi savo vaiką bendrabutyje, tokiu būdu nevengia atlikti tėvų pareigų vaiko atžvilgiu, 15 savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių buvo paprašyta pateikti informaciją apie:

- Įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą datą ir priežastis.
- Šeimos būstą ir šeimos pajamas.
- Vaikui ir jo šeimai teikiamas socialines paslaugas (kartu pateikiant nuo 2012 m. sausio 1 d. surašytų Lankymosi aktų kopijas), siekiant įvertinti šių paslaugų atitikimą vaiko ir šeimos poreikiams.
- Pokyčius šeimoje nuo įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą.
- Priežastis, dėl kurių vaikas apgyvendintas bendrabutyje.
- Vaiko nuomonę dėl gyvenimo ugdymo įstaigos bendrabutyje.
- Vaiko santykius su tėvais ir broliais/seserimis.
- Vaiko grįžimo pas tėvus į šeimą dažnumą.

Informacija buvo pateikta apie 100 vaikų, gyvenančių socialinės rizikos šeimose.

Be to, informaciją ir nuomonę apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančius vaikus buvo paprašyta pateikti ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.

Pagrindinės tyrimo rezultatų apibendrinime vartojamos sąvokos:

1. *Vaikas* – žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnis).

2. *Mokinys* – asmuo, kuris mokosi (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 2 straipsnio 15 dalis)

3. *Ikimokyklinio ugdymo mokykla* – neformaliojo švietimo mokykla, vykdanči ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo programas.

4. *Bendrojo ugdymo mokykla* – formaliojo švietimo mokykla (tipai – pradinė mokykla¹, progimnazija², pagrindinė mokykla³, vidurinė mokykla⁴ ir gimnazija⁵) (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

5. *Specialioji mokykla* – mokykla, skirta mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 14 straipsnio 7 dalis).

6. *Socialinės rizikos šeima* – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 2 straipsnio 8 dalis).

---

¹ *Pradinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pradinio ugdymo programą ar pradinio ir priešmokyklinio, ikimokyklinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 3 dalis).

² *Progimnazija* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį arba pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį ir pradinio ugdymo programą (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 4 dalis).

³ *Pagrindinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pagrindinio ugdymo programą ar pagrindinio ugdymo ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 5 dalis).

⁴ *Vidurinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči vidurinio ugdymo programą ar vidurinio ir pagrindinio ugdymo programas arba vidurinio, pagrindinio ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 6 dalis).

⁵ *Gimnazija* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči akredituotą vidurinio ir pagrindinio ugdymo antrąją dalį programas. Atskiru atveju gali vykdyti akredituotą vidurinio ir pagrindinio ugdymo programas ar akredituotą vidurinio, pagrindinio ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 7 dalis).

UGDYMO ĮSTAIGOS, TURINČIOS BENDRABUČIUS

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimo Nr. 695 „Dėl statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo patvirtinimo“ nuostatomis, informacija tiek apie pačių ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, skaičių, tiek apie šiuose mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičių nėra renkama. Atsižvelgus į minėta, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija 2012 m. vasario 15 d. vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus raštu Nr. (6.6-2012-40)-2-242 buvo paprašyta pateikti ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, sąrašą. Gavus šią informaciją ir jos pagrindu apibendrinus duomenis apie bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių bendrabučius, tipus (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalis), paaiškėjo, kad iš viso Lietuvoje yra 106 ugdymo įstaigos⁶, turinčios bendrabučius (Priedas Nr. 1), iš kurių:

- 31 gimnazija (iš jų: 2 (dvi) gimnazijos tipo specialiosios mokyklos – Lietuvos kurčiųjų ir nepritegusių ugdymo centras bei Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras; ir 2 (dvi) gimnazijos tipo menų mokyklos – Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija).
- 21 vidurinė mokykla (iš jų: 2 vidurinės mokyklos tipo specialiosios mokyklos – Kauno specialioji mokykla ir Šiaulių specialiojo ugdymo centras; 3 vidurinės mokyklos tipo menų mokyklos – Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija ir Kauno Juozo Gruodžio konservatorija; 4 vidurinės mokyklos tipo socializacijos centrai).
- 53 pagrindinės mokyklos (iš jų: 41 pagrindinės mokyklos tipo specialioji mokykla; 1 pagrindinės mokyklos tipo socializacijos centras; 1 pagrindinės mokyklos tipo sanatorinė mokykla).

---

⁶ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio ir 19 straipsnio 1 dalies nuostatomis bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. V-839 patvirtinto Vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašo 2 punktu, vaikų socializacijos centras – tai valstybinė švietimo įstaiga, pagal vykdomas programas priskiriama bendrojo ugdymo mokyklų grupei, vidurinės mokyklos tipui, ir vykdanči vaiko vidutinės priežiūros priemonę. Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdanč vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiamos švietimo ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre. Atitinkamai, atsižvelgus į vaikų socializacijos centro paskirtį, vaikai, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, gyvena ir šių ugdymo įstaigų bendrabučiuose. Tyrimo metu *136 vaikai*, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, gyveno 5-ių vaikų socializacijos centrų – Kauno vaikų socializacijos centras „Saulutė“, Kauno vaikų socializacijos centras, vaikų socializacijos centras „Širvėna“, Vėliučionių vaikų socializacijos centras ir Vilniaus vaikų socializacijos centras – bendrabučiuose.

Atsižvelgus į specifinę vaikų socializacijos centrų paskirtį, t. y., kad vaikų gyvenimas šių įstaigų bendrabučiuose yra privalomas teismo sprendimu, šioje pažymoje statistinė informacija apie socializacijos centrų bendrabučiuose gyvenančius vaikus, atitinkamose temose, pateikiama tik kaip papildoma išplėstinė informacija, kuri su duomenimis apie įprastinių mokyklų bendrabučius ir juose gyvenančius vaikus nelyginama.

- 1 pradinė mokykla (Elektrėnų mokykla-darželis „Žiogelis“).

Skirstant ugdymo įstaigas, turinčius bendrabučius, pagal jų priklausomybę (steigėją), daugiausiai tokių ugdymo įstaigų yra įsteigusios savivaldybės – 91, taip pat 14 ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, yra įsteigusi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, o 1 (žydų vidurinė mokykla „Menachemo namai“) – Vilniaus m. žydų religinė bendruomenė.

Tačiau pažymėtina, kad ne visi ugdymo įstaigų turimi bendrabučiai yra apgyvendinti – tinkamai išsprendus mokinių pavėžėjimo klausimus (vaikai, gyvenantys toliau kaip 3 km nuo ugdymo įstaigos, yra atvežami į ją ir parvežami namo kiekvieną dieną), nebeiškyla gyvenimo bendrabutyje poreikis (tokia situacija yra susiklosčiusi Biržų rajono Pabiržės pagrindinėje mokykloje, Klaipėdos rajono Veiviržėnų gimnazijoje ir Panevėžio rajono Pajstrio Juozo Zikaro vidurinėje mokykloje). Sprendžiant šių ugdymo įstaigų turimų bendrabučių panaudojimo klausimą, buvo priimti skirtingi sprendimai – pavyzdžiui, Biržų rajono savivaldybės tarybos 2012 m. kovo 29 d. sprendimu Nr. T-78 „Dėl didžiausio leistino etatų skaičiaus švietimo įstaigose“ buvo panaikinti Biržų rajono Pabiržės pagrindinės mokyklos bendrabučio auklėtojų ir naktinių auklėtojų etatai, tuo tarpu dalyje Klaipėdos rajono Veiviržėnų gimnazijos bendrabučio patalpų buvo įkurtas ir šiuo metu veikia Gargždų J. Lankučio viešosios bibliotekos filialas, o kita dalis patalpų yra panaudota gimnazijoje dirbantiems jauniems specialistams apgyvendinti.

Pažymėtina ir tai, kad keletas įstaigų, turinčių bendrabučius, buvo reorganizuotos ar panaikintos paties vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atliekamo tyrimo metu – pavyzdžiui, nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. Prienų specialioji mokykla buvo reorganizuota, prijungiant ją prie Prienų „Revuonos“ vidurinės mokyklos, o bendrabutį panaikinant; Elektrėnų savivaldybės Vievio sanatorinė mokykla nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. taip pat buvo panaikinta.

UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIŲ UŽIMTUMAS

Remiantis ugdymo įstaigų pateiktais duomenimis, mokyklų⁷ bendrabučiuose yra sudaryta galimybė gyventi iš viso 6122 mokiniams. Įvertinus, kad šiuo metu bendrabučiuose gyvena 3609 mokiniai (iš jų – 2990 vaikas) (*Priedas Nr. 1*), darytina išvada, jog užimta 59 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų. Tačiau pažymėtina ir tai, kad, pavyzdžiui, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokyklos bendrabutyje užimta tik 10 proc. vietų (šiam bendrabutyje sudaryta galimybė gyventi 300 mokinių, tuo tarpu šiuo metu gyvena tik 31),

⁷ Išskyrus vaikų socializacijos centrus. Vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose sudaryta galimybė pagal Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą apgyvendinti 175 vaikus. Tyrimo metu juose gyveno 136 vaikai – užimta 78 proc. vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų.

Klaipėdos Gubijos mokykloje – 22 proc. vietų, Varėnos rajono Merkinės pagrindinėje mokykloje – 29 proc. vietų ir pan. Dėl šios priežasties mokyklos, siekdamos sutaupyti bendrabučio išlaikymui reikalingas lėšas ir, tokiu būdu, jas racionaliai panaudoti kitose srityse, deda pastangas spręsti laisvų bendrabučio patalpų panaudojimo klausimą – pavyzdžiui, remiantis Plungės „Saulės“ gimnazijos pateikta informacija, nors mokyklos bendrabutis yra įsikūręs 3 aukštų pastate, mokiniai, atsižvelgus į gyvenamųjų vietų bendrabutyje poreikį, gyvena tik 3-iame aukšte, o kituose pastato aukštuose yra įsikūręs Plungės vyskupo Motiejaus Valančiaus pradinės mokyklos Saulės skyrius, Vokiečių kultūros centras ir Tolerancijos ugdymo centras. Be to, šioje gimnazijoje, kaip ir keliose kitose ugdymo įstaigose (Anykščių Jono Biliūno gimnazija, Biržų „Aušros“ vidurinė mokykla, Ignalinos Č. Kudabos pagrindinė mokykla, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla, Kupiškio Lauryno Stuokos Gucevičiaus gimnazija, Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazija, Šiaulių rajono Meškuičių gimnazija ir Varėnos „Ažuolo“ gimnazija) yra sudaryta galimybė gyventi ir kitas miesto/rajono mokyklas lankantiems mokiniams (pavyzdžiui, Anykščių Jono Biliūno gimnazijos bendrabutyje gyvena ir mokiniai, lankantys Anykščių Antano Barausko vidurinę mokyklą bei Anykščių Antano Vienuolio gimnaziją; Biržų „Aušros“ vidurinės mokyklos bendrabutyje – mokiniai iš Biržų „Saulės“ gimnazijos bei Nemunėlio Radviliškio pagrindinės mokyklos ir t.t.).

Duomenų apie kitų ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančius, tačiau ne atitinkamą mokyklą lankančius vaikus (ar kitus suaugusius asmenis) nebuvo gauta, nors keletas mokyklų tokią galimybę yra numačiusios. Pavyzdžiui, kaip nustatyta 2011 m. rugpjūčio 24 d. direktoriaus įsakymu Nr. 202-V patvirtintų Pakruojo rajono Žeimelio vidurinės mokyklos Bendrabučio vidaus taisyklių 1 punkte, „esant laisvoms vietoms apgyvendinami ir kiti asmenys, sudarę sutartis“; Prienų „Žiburio“ gimnazijos direktoriaus 2011 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. V-(1.5)-27 patvirtintų Priėmimo į Prienų „Žiburio“ gimnazijos bendrabutį tvarkos aprašo 4 punkte – „neapgyvendinti kambariai gali būti laikinai išnuomotai, taikant bendrabučio režimą ir pasirašant paslaugos sutartį“; Šakių „Žiburio“ gimnazijos direktoriaus 2012 m. balandžio 13 d. įsakymu Nr. V-42 patvirtintų Šakių „Žiburio“ gimnazijos bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 14 punkte – „esant laisvų vietų, bendrabutis gali būti išnuomojamas kitiems su švietimo sistema, švietėjiška bei kultūrine veikla susijusiems asmenims“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant geriausių vaiko interesų užtikrinimo, išnuomojant patalpas kitiems asmenims turėtų būti užtikrinta, kad mokiniai nuo jų gyventų atskirai, nesinaudotų bendrais vonios kambariais ir pan.

PRIĖMIMO Į UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUS TVARKA

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatomis, mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje. Priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarką nustato mokyklos valdymo organas.

Įvertinus vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktus mokyklų, turinčių bendrabučius, Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašus, buvo pastebėtos šios problemos (trūkumai), susiję su aukščiau minėtų nuostatų įgyvendinimu:

1. Priėmimo į bendrabutį aprašuose dažnai nėra nurodoma konkreti priėmimo tvarka – kas teikia prašymą, kokie turėtų būti pateikti dokumentai (ir ar jie turi būti pateikti), įrodantys, jog mokinys turi pirmumo teisę būti apgyvendintas mokyklos bendrabutyje (pavyzdžiui, atsižvelgus į tai, jog jis gyvena kaimo vietovėse didesniu nei 3 km statumu nuo mokyklos, yra kilęs iš socialiai remtinės šeimos, namuose patiria fizinį ar psichologinį smurtą ir kt.), terminas, per kurį turi būti išspręsti prašymai dėl apgyvendinimo bendrabutyje, taip pat apmokėjimo už naudojimąsi bendrabučiu sąlygos ir tvarka. Be to, dažniausiai nenurodomas ir minimalus į bendrabutį gyventi priimtino vaiko amžius, tokiu būdu sudarant galimybę juose gyventi ir mažamečiams vaikams, kuriems (ypač ankstyvajame amžiuje) ypatingai reikalinga emociškai artimų asmenų (tėvų) priežiūra.

Atsižvelgus į minėtą aplinkybę ir siekiant aiškumo, manytina, galėtų būti papildyti atitinkamų ugdymo įstaigų Priėmimo į mokyklų bendrabučius tvarkos aprašai, aiškiai apibrėžiant asmenis, turinčius teisę teikti prašymus dėl apgyvendinimo bendrabutyje, nurodant teiktinus dokumentus, minimalų vaiko amžių, nuo kuriuo jis galėtų būti priimamas gyventi į bendrabutį ir pan.

2. Pažeidžiant teisės aktų normas⁸, Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašuose įtvirtinama nuostata, jog ugdymo įstaigos bendrabutyje tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti apgyvendinti vaikai jų tėvų (globėjų, rūpintojų) išvykimo į užsienį laikotarpiu (tokia nuostata yra įtvirtinta Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašo, patvirtinto direktoriaus 2010 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. (1.3)V-270, 6.5 punkte; Vilniaus „Šaltinio“

⁸ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. ISAK-1217 „Dėl valstybinių bendrojo lavinimo internatinių mokyklų, kurios vykdo globą (rūpybą) mokyklos tipo pakeitimo“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. ISAK-1878 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2005 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. ISAK-1217 „Dėl valstybinių bendrojo lavinimo internatinių mokyklų, kurios vykdo globą (rūpybą) mokyklos tipo pakeitimo“ pakeitimo“), mokyklos nuo 2008 m. rugpjūčio 31 d. nebeturi teisės vykdyti vaikų globos (rūpybos).

pagrindinės mokyklos Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašo, patvirtinto direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V1-145, 6.5 punkte; Plungės rajono Alsėdžių vidurinės mokyklos Mokinių priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarkos, patvirtintos direktoriaus 2009 m. lapkričio 5 d. įsakymu Nr. V-15, 6.1 punkte ir kt.).

Pastebėtina, kad tokia nuostata yra (ne)suderinama su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3 knygos bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. 56 (2012 m. gruodžio 3 d. įsakymo Nr. A1-548 redakcija) patvirtintų Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų normomis, pagal kurias, tokiais atvejais, turi būti sprendžiamas laikinosios globos tėvų prašymu nustatymo klausimas. Globos (rūpybos) atveju, kai vaikas turi gyventi kartu su globėju (rūpintoju), turėtų būti sprendžiamas globėjo (rūpintojo) pakeitimo klausimas, išskyrus išimtis, numatytas CK 3.243 straipsnio 4 dalyje (nepilnamečių asmenų globėjai ir rūpintojai turi gyventi kartu su nepilnamečiu. Nepilnamečio, sulaukusio šešiolikos metų, rūpintojas gali gyventi skyrium, jeigu dėl to sutikimą davė valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija).

Tyrimo metu buvo nustatyta, jog praktikoje minėta situacija buvo susiklosčiusi Vilniaus „Vilnios“ pagrindinėje mokykloje – mokyklos administracija laiku neinformavo Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus apie be tėvų globos ir įstatyminio atstovo likusį vaiką, sudarė su juo mokymosi sutartį ir apgyvendino jį mokyklos bendrabutyje be įstatyminio atstovo žinios ir sutikimo.

3. Nepaisant minėtų Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatų, jog mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami mokiniai, priimti mokytis ne iš tai mokyklai priskirtos teritorijos, iš ugdymo įstaigų pateiktų Priėmimo į bendrabučius tvarkos aprašų matyti, kad dažnai šia nuostata nėra vadovaujamosi (ar vadovaujamosi su išimtimis) – pavyzdžiui, yra įtvirtinama, jog bendrabutyje (nepriklausomai nuo to, ar vaiko gyvenamoji vieta yra tai mokyklai priskirtoje teritorijoje, ar ne) gali gyventi ir mokiniai iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų, kai jiems nėra sąlygų mokytis namuose ar jais yra nesirūpinama; mokiniai, turintys socialinių ir pedagoginių problemų; mokiniai, kurių šeimose po nelaimingų atsitikimų (stichinių nelaimių, gaisro, šeimos nario mirties ar sunkios ligos ir kt.) susiklosto sunkios gyvenimo ir mokymosi sąlygos; mokiniai, iškritę iš bendrojo lavinimo mokyklų tinklo; mokiniai, patiriantys šeimose fizinį ar psichologinį smurtą ir pan. Be to, yra ugdymo įstaigų (pavyzdžiui, Trakų rajono Rūdiškių gimnazija), kurių bendrabutyje, vadovaujantis įstaigos vadovo patvirtinta tvarka, gali gyventi tik jos aptarnavimo teritorijoje gyvenantys mokiniai, tokiu būdu galimai nesudarant sąlygų į bendrabutį būti priimtiems kitiems, atitinkamą mokyklą lankantiems, tačiau ne šios mokyklos aptarnavimo teritorijoje gyvenantiems ir

neturintiems galimybių kiekvieną dieną grįžti į namus mokiniams.

4. Suteikiant mokiniui ugdymo įstaigos bendrabutį, ne visada įvertinama, koku atstumu mokinys gyvena nuo mokyklos, kaip išvystyta transporto, kuriuo mokinys važiuoja/grįžta į mokyklą/namus, sistema, kiek laiko užtrunkama pasiekti ugdymo įstaigą/namus ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune ir kt.) sukurtas mokyklų tinklas ir išvystyta visuomeninio transporto sistema sudaro galimybę čia gyvenantiems vaikams mokytis ir gauti tinkamą išsilavinimą netoli nuo gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje ar patogiu laiku po pamokų grįžti į šeimą, todėl vaikai mokyklos bendrautyje turėtų gyventi tik išimtiniais atvejais – pavyzdžiui, šalia gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje nesant galimybės visapusiškai užtikrinti ir patenkinti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių, vaiko tėvams dirbant pamaininį/naktinį darbą ir pan. Tačiau, pavyzdžiui, iš Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos ir Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos pateiktos informacijos matyti, jog didelė dalis šių mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų yra kilę iš Vilniaus miesto, todėl, manytina, galėtų kiekvieną dieną po pamokų grįžti į šeimą ar, nesant tokiai galimybei, pasirinkti arčiau namų esančią ugdymo įstaigą. Tai įgalintų glaudesnius mokyklos ryšius su tėvais (globėjais, rūpintojais), užtikrintų kokybiškesnį vaiko ir jo tėvų (globėjų, rūpintojų) bendravimą.

Be to, manytina, išimtiniais atvejais mokyklų bendrabučiuose turėtų gyventi ir vaikai, kurių gyvenamoji vieta nuo bendrabučio yra sąlyginai netoli (3-5 km) ir kurie turi galimybę (neapribojant, esant norui ir poreikiui, lankyti po pamokų neformaliojo ugdymo užsiėmimus) mokykliniu autobusu ar visuomeniniu transportu grįžti kiekvieną dieną po pamokų į šeimą. Nepaisant to, kaip parodė tyrimas, dalis vaikų (daugeliu atveju – iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus) bendrautyje gyvena nepriklausomai nuo, kad gyvena toje pačioje seniūnijoje kaip kad yra įsikūrusi mokykla (pavyzdžiui, Pakruojo rajono Žeimelio vidurinės mokyklos bendrautyje 16 vaikų (iš 17) gyvena toje pačioje Žeimelio seniūnijoje), o atstumas iki mokyklos – vos 2-3 km.

Pažymėtina, kad visų pirma tėvai yra atsakingi už savo vaikų gerovę ir turi teisę bei pareigą jais rūpintis ir tinkamai atstovauti jų interesus, įskaitant teisę ir pareigą parinkti vaikui ugdymo įstaigą, kuri geriausiai atitiktų jo poreikius ir neapribotų jo teisės augti ir vystytis šeimos aplinkoje bei būti prižiūrimam ir auklėjamam tėvų, o valstybė (savivaldybė) privalo padėti tėvams gyvendinti savo pareigas vaikų atžvilgiu (teikdama vaikų pavėžėjimo į ugdymo įstaigas paslaugas, socialines paslaugas (įskaitant vaikų dienos centrus) ir kt.).

BENDRABUTYJE GYVENANČIŲ MOKINIŲ SKAIČIUS

Pagal mokyklos paskirtį

Įvertinus mokinių, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose, skaičių pagal šių mokyklų paskirtį, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2012 m. leidinyje „Lietuvos švietimas skaičiais“⁹ pateiktus duomenis apie mokinių skaičių atitinkamos paskirties mokyklose, teigtina, kad didžiausias procentas mokinių gyvena specialiujų mokyklų bendrabučiuose (43.23 proc.) ir konservatorijų bendrabučiuose (44.7 proc.), kai gimnazijų bendrabučiuose gyvena 0.7 proc. visų gimnazijose besimokančių mokinių, pagrindinių mokyklų bendrabučiuose – 0.45 proc. pagrindinėse mokyklose besimokančių asmenų, o vidurinių mokyklų bendrabučiuose – 0.24 proc. visų vidurinėse mokyklose besimokančių mokinių (*1 lentelė*)

1 lentelė

Bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičius pagal mokyklos paskirčių grupę

Mokyklos paskirčių grupė	Mokinių skaičius¹⁰ 2011-2012 m.	Bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičius	Bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičius (proc.)
Iš viso	387227	3745	0.97 proc.
Mokykla-darželis	7407	9	0.12 proc.
Pradinė	18238	-	-
Pagrindinė	94111	419	0.45 proc.
Jaunimo	1277	28	2.19 proc.
Vidurinė	100871	258	0.26 proc.
Gimnazija	126761	835	0.66 proc.
Konservatorija	479	214	44.68 proc.
Specialioji	3826	1654	43.23 proc.
Sanatorinė	297	191	64.31 proc.
Progimnazija	24716	-	-

⁹ http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Lietuvos%20svietimas%20skaiciais%202012_Bendrasis%20ugdymas.pdf

¹⁰ Lietuvos švietimas skaičiais 2012 m. Bendrasis ugdymas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir švietimo informacinių technologijų centras, 2012, Vilnius, P. 17

http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Lietuvos%20svietimas%20skaiciais%202012_Bendrasis%20ugdymas.pdf

Pagal klasę

Tyrimo metu buvo analizuojamas ir mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičius pagal klasę, kurią mokinys lanko (*Priedas Nr. 2*).

Paaiškėjo, kad daugiausiai ugdymo įstaigų bendrabučiuose¹¹ gyvena 9 klasę (skaičiuojant kartu ir I gimnazijos klasėje besimokančius vaikus) lankančių vaikų, t. y. 13.1 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų. Šiek tiek mažiau – 10 klasėje ir 7 klasėje besimokančių vaikų (atitinkamai 12.2 proc. ir 11.4 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų). Mažiausiai – ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupėse bei 12 klasėje besimokančių vaikų (atitinkamai 1 proc., 1.9 proc. ir 1.4 proc.).

Be to, tyrimo metu buvo aiškinamasi, kokio amžiaus (kokioje klasėje besimokantys) vaikai dažniausiai gyvena mokyklų bendrabučiuose priklausomai nuo mokyklos paskirties grupės (*Priedas Nr. 2*).

Apibendrinus ugdymo įstaigų pateiktus duomenis buvo išsiaiškinta, kad, pavyzdžiui, pagrindinių mokyklų grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose daugiausiai gyvena 5–6 klasių mokiniai; vidurinių mokyklų grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose – 9–10 klasių mokiniai; gimnazijų grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose – 10–11 klasių mokiniai; specialiųjų mokyklų bendrabučiuose – 6–7 klasių mokiniai; o konservatorijų bendrabučiuose tyrimo metu jauniausi gyvenantys mokiniai – lankantys 9 klasę.

Pagal vaikų amžių

Atkreiptinas dėmesys ir į tyrimo metu paaiškėjusius atvejus, kai ugdymo įstaigų bendrabučiuose yra apgyvendinami ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nuomone, geriausiai vaiko interesus atitinka jo gyvenimas šeimos aplinkoje bei jiems emociškai artimų asmenų (tėvų) auklėjimas bei priežiūra, ypač ankstyvajame amžiuje, todėl bendrojo ugdymo mokyklų bendrabučiuose, manytina, turėtų gyventi tik mokyklinio amžiaus vaikai.

Apibendrinus tyrimo metu gautus duomenis apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų amžių paaiškėjo (*Priedas Nr. 2*), kad iš viso ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena 33 (trisdešimt trys) ikimokyklinio amžiaus vaikai¹² (5–6 metų amžiaus), iš jų: 27 vaikai dviejų

¹¹ Išskyrus vaikų socializacijos centrų bendrabučius. Pastaruosiuose daugiausiai gyveno 9 ir 10 klasę lankantys vaikai (atitinkamai 29.4 ir 25 proc.), o mažiausiai – 11 klasę lankančių vaikų (0.7 proc.) (pažymėtina, kad 12 klasę lankančių vaikų tyrimo metu vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose negyveno)

¹² Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies nuostatomis, ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo gimimo iki jam pradedamas teikt priešmokyklinis arba pradinis ugdymas.

pagrindinio ugdymo programą įgyvendinančių ugdymo įstaigų (*Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos (12) ir Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos (15) bendrabučiuose*, o 6 – dviejų specialiųjų mokyklų (Panevėžio kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų pagrindinės mokyklos (2) ir Šiaulių sutrikusios klausos vaikų ugdymo centro (4) bendrabučiuose. Šis skaičius sudaro 1 proc. visų mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų.

Vaikų, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ugdymo bendrąją programą¹³ ir gyvena ugdymo įstaigų bendrabučiuose – 60 (šešiasdešimt), iš jų: 36 specialiųjų mokyklų (Šiaulių logopedinės mokyklos (7), Telšių rajono vaikų su negale centro (6), Kupiškio vaikų ir jaunimo ugdymo centro „Varpelis“ (6), Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro (5) ir kt.) bendrabučiuose, 21 – pagrindinių mokyklų (*Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos (8), Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos (10), Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinės mokyklos (2) ir Varėnos rajono pagrindinės mokyklos (1) bendrabučiuose, o po 1 – Elektrėnų mokyklos-darželio „Žiogelis“, Širvintų rajono Gelvonų vidurinės mokyklos ir Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazijos bendrabučiuose.*

Be to, išanalizavus vaiko teisių apsaugos kontrolieriui tyrimo metu pateiktą mokyklų medžiagą apie vaikų gyvenimo mokyklos bendrabutyje pradžios metus paaiškėjo, kad nemaža dalis vaikų, besimokančių pagal pagrindinio ugdymo programą, mokyklos bendrabutyje pradėjo gyventi kai tik pradėjo mokytis pradinėje klasėje ar dar anksčiau.

Paminėtina ir tai, kad yra ugdymo įstaigų, kurių bendrabučių nuostatuose įtvirtintas minimalus vaiko, priimtino gyventi į bendrabutį, amžius (pavyzdžiui, viena jų – Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla, kurios bendrabučio nuostatų 24 punkte nurodyta, jog „į bendrabutį priimami ne jaunesni nei 6–7 metų vaikai“).

MOKINIŲ GYVENIMO UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUOSE PRIEŽASTYS

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktas tyrimas dėl mokyklų bendrabučiuose¹⁴ gyvenančių mokinių atskleidė keletą priežasčių (*Priedas Nr. 3*), dėl kurių mokiniai mokymosi dienomis lieka gyventi bendrabutyje:

1. 1998 vaikai (66.8 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų) bendrabutyje gyvena

¹³ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 8 straipsnio 3 dalies nuostatomis, priešmokyklinis ugdymas pradedamas teikti vaikui, kai tais kalendoriniais metais jam sueina 6 metai.

¹⁴ Išskyrus vaikų socializacijos centrų bendrabučius – juose vaikai apgyvendinami teismo sprendimu, jiems paskyrus vidutinės priežiūros priemonę.

dėl didelio atstumo iki mokyklos.

2. 91 vaikas (3 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena bendrabutyje dėl blogo susisiekimo su mokykla, t. y. gyvena atokiose kaimo vietovėse, toli nuo maršrutinio autobuso ar geltonojo autobuso sustojimo stotelės, todėl sunku nuvažiuoti kiekvieną dieną į mokyklą ir grįžti namo, ypač žiemą, esant sudėtingoms oro sąlygoms.
3. 81 vaikas (2.7 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena bendrabutyje atsižvelgiant į tai, kad po pamokų lanko neformaliojo užsiėmimo¹⁵ būrelius, o jiems pasibaigus, grįžti namo tiek geltonaisiais autobusais, tiek maršrutiniu ar kitu transportu nebėra/nebeturi galimybės.
4. 224 vaikai (7.5 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena mokyklos bendrabutyje, nes dėl labai didelių ar didelių specialiųjų poreikių jų pavėžėjimas labai apsunkintas.
5. 419 vaikų (14 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų) gyvena mokyklos bendrabutyje atsižvelgus į šeimos materialinę padėtį (vaikai kilę iš socialiai remtinų šeimų) ar į socialines šeimos gyvenimo sąlygas (vaikai kilę iš socialinės rizikos šeimų, kuriose yra iškilęs pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui), siekiant šiems vaikams užtikrinti geresnes ir jų poreikius visapusiškai atitinkančias gyvenimo ir mokymosi sąlygas (plačiau apie vaikus, kurių šeimos įrašytos į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, ir kurie gyvena ugdymo įstaigų bendrabučiuose – dalyje „Socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių vaikų gyvenimo bendrabutyje priežastys ir problemos, susijusios su jų teisių įgyvendinimu“).
6. 177 vaikai (6 proc.) – dėl kitų priežasčių (tėvų naktinio darbo, elgesio problemų ir kt.).

Pažymėtina, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1, 2 ir 4 dalies nuostatomis, mokiniai į atitinkamą ugdymo programą vykdančią mokyklą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymu, vežami visuomeniniu transportu mokinio pažymėjime nurodytu maršrutu, mokykliniu autobusu arba kitu transportu. Į mokyklą ir atgal privalo būti vežami kaimuose, miesteliuose toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos gyvenantys mokiniai,

---

¹⁵ Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 2 straipsnio 17 dalis)

kurie mokosi pagal priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas (priešmokyklinio ugdymo ir 1–8 klasių mokiniai vežami į artimiausią atitinkamą ugdymo programą vykdančią mokyklą). Mokinių, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių ir nepajėgia patys atvykti į bendrojo ugdymo mokyklą (negali savarankiškai vaikščioti, dėl didelių sutrikimų yra nesaugūs gatvėje), vežimą į mokyklą ir atgal organizuoja valstybinės ir savivaldybės mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas), kitų mokyklų – savininkas (dalyvių susirinkimas) savo nustatyta tvarka ir atvejais. Mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje.

Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2012 m. leidinyje „Lietuvos švietimas skaičiais“¹⁶ pateiktais duomenimis, 2011-2012 mokslo metais toliau kaip 3 km nuo mokyklos gyveno iš viso 84 146 mokiniai, iš kurių – 1189 mokiniai (tarp jų – 242 specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai), buvo nevežiojami iš namų į mokyklą, o 1524 (tarp jų – 274 specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai) nevežiojami iš mokyklos į namus (2 ir 3 lentelės).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gauti duomenys apie bendrabutyje gyvenančius vaikus, kurie negrįžta į šeimas po pamokų parodė, jog dėl neužtikrinto pavėžėjimo ar nepakankamai išvystytos transporto sistemos bendrabučiuose gyvena 13 proc. vaikų

2 lentelė

Mokinių vežiojimas iš namų į mokyklą 2011-2012 m.m.

Vežiojama	Kitu transportu	159	1784	1871	936	523	5273	1125
	Geltonaisiais autobusais	739	6674	7305	3647	1953	20318	4910
	Mokyklų transportu	282	2204	2591	1374	496	6947	2098
	Privačiu transportu	204	2686	2913	1459	1039	8301	1327
	Maršrutiniu transportu	590	8342	16165	12035	10666	47798	6330

¹⁶ Lietuvos švietimas skaičiais 2012 m. Bendrasis ugdymas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Švietimo informacinių technologijų centras, 2012, Vilnius, P.34-35

http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Lietuvos%20svietimas%20skaičiai%202012_Bendrasis%20ugdymas.pdf

Iš jų vežiojama ne į artimiausią mokyklą	717	5475	5922	5344	-	17458	-
Bendras vežiojamų mokinių skaičius	1974	21690	30845	19451	14677	88637	15790
Iš jų nevežiojamų mokinių skaičius	5	314	397	231	242	1189	242
Mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, skaičius	1831	20158	29380	18503	14274	84146	14596
	Priešmokyklinio ugdymo grupės	1-4 klasės	5-8 klasės	9-10 ir gimnazijų 1-2 klasės	11-12 ir gimnazijų 3-4 klasės	Iš viso	Iš jų specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai

3 lentelė

Mokinių vežiojimas iš mokyklos į namus 2011-2012 m.m.

Vežiojama	Kitu transportu	159	1661	1615	792	447	4674	1118
	Geltonaisiais autobusais	833	7485	7710	3822	2132	2198 ²	5228
	Mokyklų transportu	303	2344	2620	1437	537	7241	2136
	Privačiu transportu	195	2477	2584	1334	920	7510	1265
	Maršrutiniu transportu	481	7609	16183	11943	10491	46707	5984
Iš jų vežiojama ne į artimiausią mokyklą	717	5433	5905	5315	-	17370	-	
Bendras vežiojamų mokinių skaičius	1971	21576	30712	19328	14527	88114	15731	
Iš jų nevežiojamų mokinių skaičius	6	357	476	327	358	1524	274	

Mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, skaičius	1831	20158	29380	18503	14274	84146	14596
	Priešmokyklinio ugdymo grupės	1–4 klasės	5–8 klasės	9–10 ir gimnazijų 1–2 klasės	11–12 ir gimnazijų 3–4 klasės	Iš viso	Iš jų specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai

SOCIALIAI PAŽEIDŽIAMOMS GRUPĖMS PRIKLAUSANČIŲ VAIKŲ GYVENIMO BENDRABUTYJE PRIEŽASTYS IR PROBLEMOS, SUSIJUSIOS SU JŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMU

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliekamo tyrimo dėl ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, problemų, ir priežasčių, dėl kurių vaikai apgyvendinami bendrabučiuose, gautos informacijos ir duomenų darytinos šios išvados:

Globojami vaikai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.248 straipsnio 1 dalies ir 3.271 straipsnio nuostatomis, globos (rūpybos) tikslas yra užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti, o vaiko globėjas (rūpintojas) privalo: užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą, t. y. rūpintis, kad vaikas būtų apsaugotas nuo fizinio, psichologinio ar seksualinio smurto, išnaudojimo ar kitų veiksnių, kurie gali turėti neigiamos įtakos jo sveikatai, fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai; auklėti vaiką (auklėti humaniškai, dorais žmonėmis – Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 straipsnio 1 dalis); rūpintis vaiko sveikata (užtikrinti vaiko teisę augti sveikoje ir saugioje aplinkoje, naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir ligų gydymo bei sveikatos grąžinimo priemonėmis bei kt. – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 6 straipsnio 2 dalis ir 24 straipsnio 1 dalis bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnis); rengti vaiką savarankiškam gyvenimui; rūpintis vaiko laisvalaikiu, atsižvelgiant į jo amžių, sveikatą, išsivystymą bei polinkius (sudaryti galimybę dalyvauti pramoginiuose renginiuose ir kultūriniame gyvenime, dalyvauti kultūrinėje ir kūrybinėje veikloje – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 31 straipsnis) ir kt.

CK 3.243 straipsnio 4 dalyje ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. 806 patvirtintų Vaiko globos organizavimo nuostatų 30.2 punkte įtvirtinta, kad nepilnamečių asmenų globėjai ir rūpintojai turi gyventi kartu su nepilnamečiu. Nepilnamečio, sulaukusio šešiolikos metų, rūpintojas gali gyventi skyrium, jeigu dėl to sutikimą davė valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija.

Apibendrinus vaiko teisių apsaugos kontrolieriui tyrimo metu pateiktą informaciją paaiškėjo, kad iš 3013 mokyklų bendrabučiuose¹⁷ gyvenančių vaikų – 423 jų yra globojami (319 vaikų globėjas (rūpintojas) yra socialinės globos įstaiga, o 104 vaikų – fizinis asmuo), t. y. mokyklų bendrabučiuose gyvena 14 proc. globojamų vaikų lyginant su bendru mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiumi (Priedas Nr. 4 ir Nr. 5).

Pažymėtina ir tai, kad daugiausia globojamų vaikų gyvena *specialiųjų mokyklų (20.9 proc.), pagrindinių mokyklų (16.2 proc.) ir jaunimo mokyklų (15.4 proc.) bendrabučiuose. Nedidelę dalį globojami vaikai sudaro gimnazijų (4.6 proc.), konservatorijų (2.7 proc.) ir vidurinių mokyklų (2 proc.) bendrabučiuose gyvenančių vaikų (Priedas Nr. 6).*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje vaikai iš socialinės globos įstaigų gyventi neturėtų, t. y. šie vaikai turėtų būti ugdomi mokyklose, esančiose netoli nuo gyvenamosios vietos, išskyrus atvejus, kai, pavyzdžiui, mokiniui šalia (arčiausiai) gyvenamosios vietos išikūrusioje ugdymo įstaigoje nėra galimybės užtikrinti kokybiško ugdymo ir reikalingos pagalbos (specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams; vaikams, turintiems išskirtinių meninių/muzikinių gebėjimų, ir pan.) ar sprendimas dėl vaiko gyvenimo bendrabutyje (išimtiniais atvejais) buvo priimtas atsižvelgus į kitus vaiko poreikius (mokymosi motyvaciją, emocinius arba adaptacinius sutrikimus, argumentuotą vaiko nuomonę, sveikatos būklę, vaiko galimybę grįžti į biologinę šeimą ir kt.). Vaiko ir globėjo (rūpintojo) gyvenimas skirtingose vietose, manytina, riboja globėjo (rūpintojo) tinkamo pareigų įgyvendinimo galimybes bei suponuoja galimus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, t. y. teisę gyventi aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai augti ir tobulėti, būti tinkamai auklėjamas ir prižiūrimas. Kaip matyti iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateiktos informacijos, keletas ugdymo įstaigų, siekdamas išvengti atvejų, kai mokyklos bendrabutyje vaikas apgyvendinamas galimai siekiant išvengti globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymo, nustatė, jog mokiniai, kurių globėjas yra vaikų globos namai, mokslo dienomis bendrabutyje gali gyventi tik išimtiniais atvejais, suderinus šį klausimą su mokyklos steigėju

---

¹⁷ Išskyrus vaikų socializacijos centrų bendrabučius. Iš 136 vaikų, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, 56 yra globojami vaikai (iš jų: 50 vaikų globėjas yra socialinės globos įstaiga, o 6 – fizinis asmuo), t. y. 41.2 proc. vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose gyvenančių vaikų – globojami vaikai.

(pavyzdžiui, tokia nuostata yra įtvirtinta Elektrėnų mokyklos–darželio „Žiogelis“ direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. 1V-23 patvirtintos Mokinių priėmimo į Elektrėnų mokyklos–darželio „Žiogelis“ savaitinę grupę tvarkos 3 punkte; Klaipėdos 1-osios specialiosios mokyklos (Klaipėdos Gubojo mokykla) direktoriaus 2011 m. lapkričio 3 d. įsakymu Nr. V-53 patvirtinto Mokinių priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarkos aprašo 5.6 punkte ir kt.). Tačiau yra ir tokių ugdymo įstaigų, kurių bendrabučiuose gyvena vaikai iš tame pačiame mieste įsikūrusios socialinio ugdymo įstaigos (pavyzdžiui, iš Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos pateiktos informacijos matyti, kad šios mokyklos bendrabutyje gyvena 2 vaikai iš socialinės globos įstaigų (Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai ir VšĮ „Vilniaus SOS vaikų kaimas“), o Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos bendrabutyje – 23 vaikai iš socialinės globos įstaigų (Vilniaus Žolyno vaikų socialinės globos namai, Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai, VšĮ vaikų laikinosios globos namai „Atsigręžk į vaikus“; Lietuvos katalikių moterų sąjungos vaikų ir jaunimo paramos centras; Vilniaus vaikų socialinės globos namai „Gilė“ ir kt.).

Be to, paminėtina, kad tiek šio tyrimo, tiek kitų įstaigoje gautų asmenų skundų nagrinėjimo metu išryškėjo ir kita problema, susijusi su globojamų vaikų apgyvendinimu ugdymo įstaigos bendrabutyje – tai nesudaryta galimybė vaikams savaitgaliais grįžti į socialinės globos įstaigas (vaikai grįžta tik atostogų metu) ir su tuo susijęs ribotas vaiko teisių (teisės į sveikatą, paslaugas ir kt.) įgyvendinimas bei netinkamas globėjo pareigų vykdymas. Tokia situacija, pavyzdžiui, buvo susiklosčiusi vienam iš Vilniaus Rasos specialiojoje mokykloje besimokančių ir šios ugdymo įstaigos bendrabutyje gyvenančių vaikų – nepilnametis į socialinės globos įstaigą grįždavo tik vasaros atostogoms, o mokslo metų laikotarpiu gyveno mokyklos bendrabutyje. Gyvenimo bendrabutyje laikotarpiu – 3 (trejus) metus – berniukui nė karto nebuvo sudaryta galimybė apsilankyti ir sveikatą pasitikrinti pas vaikų lygų gydytoją ir odontologą, kaip tai reglamentuota Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 301 „Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose“ (Žin., 2000, Nr. 47–1365) 3 priede, t. y. kad vaikai nuo 8–11 metų bei nuo 12–17 metų imtinai kartą metuose turi apsilankyti pas šeimos gydytoją arba PASP komandos vaikų ligų gydytoją, kuris apsilankymo metu įvertina ūgį, svorį, AKS, atramos judamąjį aparatą, regėjimą, psichikos būklę, taip pat minimu laikotarpiu (nuo 8–11 metų bei nuo 12–17 metų imtinai) vaikai kartą metuose privalo apsilankyti pas odontologą atlikti dantų ėduonies profilaktiką. Be to, minėtu atveju, socialinės globos įstaiga pateikė prašymą Vilniaus Rasos specialiajai mokyklai pasirūpinti jų globotinio dantų būkle bei neįgalumo lygio nustatymu, nors globėjo pareigų perdavimas kitiems juridiniams asmenims negalioja, yra

nepagrįstas ir laikytinas prieštaraujančiu galiojantiems teisės aktams (t. y. vaiko sveikata privalo rūpintis pats įstatyminis vaiko globėjas).

Vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 2 straipsnio 8 dalies ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. sakymu Nr. A1-207 patvirtintų Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų 2 ir 3 punktais, socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi – tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių), dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, grasina ar naudoja fizines bausmes vaikų atžvilgiu, netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprūpinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis) ir pan. Siekiant sudaryti sąlygas šeimai ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį, jai yra teikiamos socialinės paslaugos (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnis).

CK 3.180 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoralium elgesiu arba nesirūpina vaikais, gali būti priimtas sprendimas dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios ribojimo.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalimi ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. A1-548 patvirtintų Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų 8 punktu, kai tėvai (tėvas, motina) arba kitas teisėtas vaiko atstovas smurtaudamas arba kitaip sukeldamas pavojų vaikui piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, vaiko teisių apsaugos skyrius, esant būtinybei, paima vaiką iš jo buvimo vietos ir organizuoja vaiko laikiną apgyvendinimą socialinės globos įstaigoje ar šeimoje.

Apibendrinus tyrimo metu surinktą medžiagą buvo gauti duomenys, kad iš 2990 vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, 476 (15.9 proc.) yra kilę iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus¹⁸.

¹⁸ Neįtraukti duomenys apie vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose gyvenančius vaikus. Iš 136 vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose gyvenančių vaikų – 16.1 proc. vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose.

Daugiausia vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, gyvena jaunimo mokyklų (30.8 proc.), pagrindinių mokyklų (29.4 proc.) ir vidurinių mokyklų (21.6 proc.) bendrabučiuose. Specialiųjų mokyklų bendrabučiuose gyvena 15.7 proc. vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, gimnazijų bendrabučiuose – 10.1 proc., o sanatorinių mokyklų bendrabučiuose – 8 proc. Duomenų rinkimo laikotarpiu mokyklų-darželių, pradinių mokyklų, ir konservatorijų turimuose bendrabučiuose vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, negyveno (*Priedas Nr. 7*).

Išanalizavus duomenis pagal klases, kuriose mokosi socialinės rizikos šeimose augantys ir mokyklų bendrabučiuose gyvenantys vaikai (*Priedas Nr. 8*), paaiškėjo, kad daugiausiai tokių vaikų lanko 2 klasę (21.1 proc.), 4 klasę (23.3 proc.) ir 7 klasę (22.2 proc.), o mažiausiai – 11 klasę (1.1 proc.).

Paminėtina, kad, vadovaujantis CK 3.180 straipsnio 1 dalies nuostatomis, kai tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, gali būti priimtas sprendimas dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios ribojimo. Atsižvelgus į tai, manytina, miesto/rajo savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriai atitinkamais atvejais turėtų vertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, gyvenimas bendrabutyje yra pagrįstas, ar tai atitinka jo geriausius interesus, taip pat ar tėvai, pateikę prašymą mokyklos administracijai leisti gyventi savo vaiką bendrabutyje, tokiu būdu nevengia atlikti tėvų pareigų vaiko atžvilgiu. Paaiškėjus vaiko nepriežiūros ar netinkamo tėvų pareigų vykdymo faktui turėtų būti sprendžiamas vaiko laikinosios/nuolatinės globos (rūpybos) ir/ar socialinių paslaugų, galinčių padėti įveikti egzistuojančias problemas, teikimo šeimai klausimas.

Siekiant įvertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, gyvenimas bendrabutyje yra pagrįstas, tyrimo metu 15 miesto/rajo savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių buvo paprašyta pateikti informaciją (kartu pateikiant papildomą medžiagą – šeimos lankymo aktų kopijas, socialinio darbuotojo darbo su šeima ataskaitas ir pan.) apie 112 vaikų šeimas (įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą datą ir priežastis; šeimos būstą ir pajamas; teikiamas socialines paslaugas ir pokyčius šeimoje) ir pačius vaikus (priežastis, dėl kurių vaikas buvo apgyvendintas bendrabutyje; vaiko nuomonę dėl gyvenimo bendrabutyje ir pan.).

Išanalizavus vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktus duomenis, taip pat atsižvelgus į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų skundų tyrimo metu paaiškėjusius faktus, susijusius su vaikų gyvenimu mokyklų bendrabučiuose, darytinos šios išvados:

1. Mokyklos administracija, žinodama apie galimai socialinių įgūdžių stokojančią mokinio, gyvenančio mokyklos bendrabutyje, šeimą, ne visada apie tai praneša miesto/rajo vaiko teisių

apsaugos skyriui, tokiu būdu apribodama galimybę organizuoti vaikui ir šeimai reikalingos pagalbos teikimą bei, atitinkamai, pažeisdama teisės aktus: Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 43 straipsnio 4 dalies nuostatas, jog fizinis ar juridinis asmuo, sužinojęs apie vaiką, kuriam būtina pagalba, privalo pranešti apie tai <...> vaiko teisių apsaugos ar kitai kompetentingai institucijai; bei CK 3.250 straipsnio nuostatas, reglamentuojančios, kad mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, policijos ir kitokių institucijų darbuotojai, taip pat kiti asmenys, turintys duomenų apie nepilnamečius, likusius be tėvų globos, taip pat apie būtinumą ginti nepilnamečių teises ir interesus (žiaurus tėvų elgesys su vaikais, tėvų liga, mirtis, išvykimas ar dingimas, tėvų atsisakymas atsiimti vaikus iš mokymo, auklėjimo ar gydymo įstaigų ir t.t.), privalo apie tai nedelsdami informuoti valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją pagal vaiko ar savo gyvenamąją vietą (minėto straipsnio 1 dalis).

Iš kitos pusės, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. 1593 patvirtintų Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 6.5 punkte įtvirtintą pareigą vaiko teisių apsaugos skyriams bendradarbiauti su valstybės, savivaldybės institucijomis ir įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir bendruomenėmis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimais, pastarieji taip pat turėtų kurti glaudesnius tarpusavio bendradarbiavimo ryšius su ugdymo įstaigomis ir skatinti informuoti apie vaiką(us), kuriems reikalinga pagalba.

Minėtų pareigų nevykdymo ir nebendradarbiavimo tarp institucijų atvejai yra priešingi vaikų teisių ir interesų užtikinimui. Vadovaujantis CK 3.250 straipsnio 3 dalimi, už nustatytos pareigos nevykdymą – melagingos informacijos suteikimą, vaiko, kuriam reikalinga globa (rūpyba), slėpimą, kliudymą jam nustatyti globą (rūpybą) ar kitokius vaiko teisių ir interesų pažeidimus – aukščiau nurodytų institucijų vadovams ir kitiems pareigūnams yra nustatyta teisinė atsakomybė.

2. Vaikų (tarp jų – ir priešmokyklinio amžiaus) apgyvendinimu mokyklos bendrabutyje dažnai yra sprendžiamos šeimų socialinės problemos (tėvų priklausomybė nuo alkoholio, tėvų socialinių (tėvystės) įgūdžių stoka, vaikų nepriežiūra, šeimoje vaikui neužtikrinta saugi aplinka ir/ar tinkamos gyvenimo sąlygos ir pan.), o mokyklos, turinčios bendrabučius, iš dalies tampa alternatyva socialinės globos įstaigoms. Tokiu būdu, tikėtina, kartu yra teigiamai paveikiami statistiniai duomenys apie tėvų globos netekusių vaikų skaičių savivaldybėje ir sprendžiamas vietų trūkumo vaikų globos namuose klausimas.

Iš tyrimo metu gautos medžiagos ir mokyklų bei vaiko teisių apsaugos skyrių (Kauno rajono savivaldybės administracijos ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos) pateiktų paaiškinimų apie vaikų apgyvendinimo mokyklos bendrabutyje priežastis paaiškėjo, kad yra atvejų, kai, įrašius

šeimą į socialinės rizikos šeimų apskaitą, vaikas(i) būna priverstas pakeisti ugdymo įstaigą, t. y. nutraukti mokymąsi netoli nuo namų įsikūrusioje mokykloje, kurioje yra galimybė ir sąlygos gauti kokybišką ugdymą, ir pradėti lankyti kitą to paties tipo ugdymo įstaigą, esančią 30–60 km atstumu nuo namų tik dėl tos priežasties, kad ši mokykla turi bendrabutį, kuriame vaikas gali gyventi darbo dienomis ir, tokiu būdu, iš dalies būti apsaugotas nuo šeimos socialinių problemų ar išvengti paėmimo iš šeimos bei laikinosios/nuolatinės globos nustatymo. Be to, tyrimo metu paaiškėjo atvejis, kai ugdymo įstaigos pakeitimas ir vaiko gyvenimas šios mokyklos bendrabutyje buvo įtvirtinta kaip viena iš vaiko gražinimo į šeimą sąlygų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tokie sprendimai yra nesuderinami su vaiko teisių apsaugos ir jo interesų gynimo principais ir jiems prieštarauja.

Aiškinantis vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, gyvenimo bendrabutyje pagrįstumą buvo nustatyta ir tai, kad mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami vaikai, kurių tėvai nuo ugdymo įstaigos gyvena vos 400 m ir 500 m ar 1–2 km atstumu¹⁹. Remiantis Joniškio rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus, Rietavo savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus ir Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus pateikta informacija, šį sprendimą sąlygojusios priežastys – vaiko noras (prašymas), šeimos socialinės problemos, tėvų ir vaiko tarpusavio konfliktai, namuose nesudarytos tinkamos sąlygos vaikui pailsėti, nepakankamas vaiko socializacijos ir lavinimo poreikių ugdymas namuose, higienos trūkumas šeimoje ir kt.

Kitų vaiko teisių apsaugos skyrių (Ukmergės rajono savivaldybės administracijos, Klaipėdos rajono savivaldybės administracijos, Varėnos rajono savivaldybės administracijos, Širvintų rajono savivaldybės administracijos ir kt.) pateikti paaiškinimai apie vaiko gyvenimo bendrabutyje priežastis – tėvų piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, namuose nesudaryta saugi aplinka, skurdi šeimos materialinė padėtis, socialinių įgūdžių stoka, „apgyvendinimas bendrabutyje trumpam laikotarpiui, kol tarpinstitucinės komandos darbo dėka motina pakeis savo gyvenimo būdą, pagerės jos santykiai su dukra“ – taip pat patvirtino faktą, jog vaikai neretais atvejais apgyvendinami mokyklos bendrabutyje, sprendžiant šeimų socialines problemas ir/ar išvengiant vaiko paėmimo iš šeimos bei laikinosios/nuolatinės globos jam nustatymo.

Ši informacija leidžia daryti prielaidą, kad neretais atvejais būtent vaiko teisių apsaugos skyrių, o ne tėvų iniciatyva vaikas apgyvendinamas mokyklos bendrabutyje, tokius sprendimus

---

¹⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 4 dalis – mokinys priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje.

pateisinant bandymais spręsti šeimos (-ų) socialines problemas.

Paminėtina ir tai, kad iš dalies sąlygas aukščiau minėtai situacijai kilti sudaro atitinkamų mokyklų vadovų nustatyta priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarka. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostatomis, mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje; priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarką nustato mokyklos valdymo organas. Išanalizavus priėmimo į mokyklų bendrabučio tvarkos aprašus paaiškėjo, kad į bendrabutį priimami gyventi ne tik mokiniai, kurie neturi galimybių kiekvieną dieną atvykti į ugdymo įstaigą ir grįžti į namus mokyklos ar visuomeniniu transportu, bet ir mokiniai, kurie gyvena sąlyginai arti ugdymo įstaigos ir turi galimybę po pamokų grįžti į namus (atvykti rytą į mokyklą), tačiau būna priimami gyventi į bendrabutį tik dėl tos priežasties, kad jie:

- yra iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų (kai jose nesudarytos sąlygos vaikui mokytis, jis nėra prižiūrimas ir/ar juo nėra rūpinamasi) (Širvintų rajono Gelvonų vidurinės mokyklos direktoriaus 2010 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V-2 patvirtinto Priėmimo į Širvintų rajono Gelvonų vidurinės mokyklos bendrabutį tvarkos aprašo 3.3 punktas, Vilniaus rajono savivaldybės tarybos 2009 m. vasario 27 d. sprendimu Nr. T3-43 patvirtinto Mokinių priėmimo į Vilniaus rajono Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijos bendrabutį tvarkos aprašo 5.2 punktas, Rūdiškių gimnazijos direktoriaus 2010 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. OV-115 patvirtintos Mokinių priėmimo į Trakų rajono Rūdiškių gimnazijos bendrabutį tvarkos 7.6 punktas ir kt.).

- šeimoje patiria fizinį ar psichologinį smurtą (vaiko teisių apsaugos skyriui rekomendavus) (Joniškio rajono savivaldybės tarybos 2008 m. vasario 28 d. sprendimu Nr. T-37 patvirtinto Mokinių priėmimo į Joniškio „Saulės“ vidurinės mokyklos bendrabutį tvarkos aprašo 5.4 punktas, Plungės rajono Alsėdžių vidurinės mokyklos direktoriaus 2009 m. lapkričio 5 d. įsakymu Nr. V-15 patvirtintos Mokinių priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarkos 1.3 punktas ir kt.).

Tai, manytina, dar kartą patvirtina išvadą, jog bendrabučiai atskirais atvejais pasirenkami kaip alternatyva vaikų socialinės globos įstaigoms. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalimi ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. A1-548 patvirtintų Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų 8 punktu, kai tėvai (tėvas, motina) arba kitas teisėtas vaiko atstovas smurtaudamas arba kitaip sukeldamas pavojų vaikui piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, vaiko teisių apsaugos skyrius, esant būtinybei, paima vaiką iš jo buvimo vietos ir organizuoja vaiko laikiną apgyvendinimą socialinės globos įstaigoje ar šeimoje. Atsižvelgus į minėtas nuostatas, paaiškėjus smurto vaiko atžvilgiu šeimoje atvejui, nepilnametis

turėtų būti apgyvendinamas ne mokyklos bendrabutyje, bet sprendžiamas jo laikinosios globos (rūpybos) nustatymo klausimas.

3. Įvertinus pateiktą informaciją apie mokyklų bendrabučiuose apgyvendintus vaikus iš socialinės rizikos šeimų, atsižvelgus į šeimų socialines problemas, kyla pagrįstos abejonės dėl vaikų saugumo ir jų teisių užtikrinimo savaitgaliais ar atostogų metu jiems grįžus į šeimas.

4. Tais atvejais, kai sesuo/brolis gyvena mokyklos bendrabutyje, socialinės rizikos šeimoje augantis mažametis (ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaikas) taip pat ruošiamas, o vėliau ir pradeda mokytis šios mokyklos priešmokyklinio ugdymo grupėje/pradinėje klasėje bei gyventi ugdymo įstaigos bendrabutyje, neišnaudojant galimybės užtikrinti šio vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą netoli nuo namų esančioje ugdymo įstaigoje ir jo grįžimą į namus kiekvieną dieną po pamokų.

5. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymu Nr. A1-212 patvirtinto Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo 11 punktu, šeimai, įrašytai į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, teikiamos socialinės paslaugos. Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis paaiškėjo, kad socialinės rizikos šeimoms, kurių vaikai gyvena mokyklų bendrabučiuose, dažniausiai teikiamos informavimo, konsultavimo ir tarpininkavimo, socialinių įgūdžių ugdymo bei palaikymo paslaugos, o siekiant įvertinti namų aplinką ir socialinių paslaugų poreikį, šeimose apsilankoma paprastai 1 (vieną) kartą per mėnesį.

Tačiau pastebėtina, kad socialiniai darbuotojai paslaugas teikia tik darbo dienomis, o vaikai, gyvenantys mokyklų bendrabučiuose, į šeimą grįžta tik savaitgaliais. Atsižvelgus į minėtą, darytina išvada, jog ne visada, teikiant socialines paslaugas socialinės rizikos šeimai, užtikrinamas socialinių paslaugų teikimas ir vaikams, tokiu būdu pažeidžiant Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 18 straipsnio 8 dalies nuostatas. Be to, socialiniai darbuotojai dažnai neturi išsamios informacijos apie vaiko poreikius ir lūkesčius, galimybės išsiaiškinti vaiko nuomonę dėl situacijos šeimoje (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje nustatyta, kad vaikui, gebančiam suformuoti savo pažiūras, privalo būti garantuojama teisė laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais, be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio) ir paprastai reaguoja bei imasi veiksmų vaiko problemoms spręsti tik iškilus konkrečioms incidentams, kuriuose dalyvavo ir/ar nukentėjo iš socialinės rizikos šeimos kilęs vaikas (vaikas kaltinamas vagyste, mokykloje jo atžvilgiu buvo panaudotas ar jis pats panaudojo smurtą ir kt.).

6. Dalis mokyklų bendrabučiuose apgyvendintų vaikų iš socialinės rizikos šeimų grįžta į šeimas tik atostogų metu, t. y. pasilieka gyventi mokyklų bendrabučiuose ir savaitgaliais (tyrimo

metu paaiškėjo, kad iš 112 vaikų namo tik per atostogas grįžta 5 (penki) Klaipėdos rajono savivaldybėje gyvenantys ir socialinės rizikos šeimoje augantys vaikai). Šie atvejai, manytina, leidžia daryti prielaidą, jog tokiu būdu tėvai nepagrįstai atsisako pareigų vaiko atžvilgiu, riboja vaiko galimybę laiku gauti būtiną sveikatos priežiūrą, paslaugas ir pan. Tėvų pareigos negali būti perduotos kitiems fiziniams/juridiniams asmenims (tarp jų – ugdymo įstaigoms), todėl, esant situacijai, kai vaikas į namus grįžta tik atostogų metu, ribojamas tinkamas vaiko teisių įgyvendinimas.

7. Dalis mokinių, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose, esančiuose sąlyginai netoli (3–7 km) nuo jų gyvenamosios vietos, turi galimybę mokykliniu autobusu ar visuomeniniu transportu grįžti kiekvieną dieną po pamokų į šeimą, tačiau šia galimybe nesinaudoja dėl šeimoje nesudarytų tinkamų gyvenimo ir ugdymo(si) sąlygų. Be to, tyrimo metu paaiškėjo atvejis, kai vaikai, apgyvendinti ugdymo įstaigos bendrabutyje, esančiame už 4 km (einant ne transportui skirtu keliu – 1.5-2 km) nuo namų, „kiekvieną dieną grįžta į namus, pažaidžia su katinu, pažiūri televizorių ir vėl išeina į bendrabutį“, nes tarp jų ir mamos sugyventinio dažnai kyla barniai (remiantis Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Kuršėnų miesto seniūnijos socialinės darbuotojos Šeimos aplankymo akte pateikta informacija). Šie atvejai, manytina, dar kartą patvirtina išvadą, jog dažnai gyvenimas bendrabutyje yra pagrįstas ne poreikiu užtikrinti apgyvendinimą mokiniams, neturintiems galimybių grįžti į namus kiekvieną dieną po pamokų, o poreikiu spręsti šeimų socialines problemas.

8. Įvertinus tyrimo metu vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktą informaciją apie atitinkamų šeimų įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą priežastis, teikiamas socialines paslaugas bei pokyčius šeimose, paaiškėjo atvejai, kai, siekiant nepaimti vaikų iš šeimos dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu ir socialinių įgūdžių stokos, buvo priimtas sprendimas perkelti vaikus mokytis į kitą mokyklą ir apgyvendinti juos mokyklos bendrabutyje, ir nors situacija šeimoje nesikeičia (pokyčiai nežymūs) daugiau nei 3 (trejus) metus, sprendimas dėl galimo tėvų valdžios ribojimo ir laikinosios/nuolatinės globos nustatymo nepriimamas. Atsižvelgus į minėtą faktą darytina išvada, kad kartais vaiko apgyvendinimu ugdymo įstaigos bendrabutyje yra nepagrįstai neribotam terminui nukeliamas vaiko globos nustatymo klausimas.

Miesto/rajono savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių vaidmuo, sprendžiant vaiko teisių užtikrinimo klausimus

Vertinant institucijų darbą ir priimtus sprendimus dėl vaikų apgyvendinimo mokyklų bendrabučiuose sprendžiant šeimų socialines problemas, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas

savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriams, kaip pagrindinėms ir arčiausiai vaiko (jo šeimos) esančioms vaiko teisių gynimo ir užtikrinimo institucijoms.

Vaiko teisių apsaugos skyriai, turėdami informaciją apie vaikų apgyvendinimą mokyklų bendrabučiuose dėl socialinių priežasčių, turi ypatingą dėmesį skirti bendradarbiavimui ne tik su mokyklų administracijomis (renkant informaciją apie tėvų bendravimą su vaikais, vaikų grįžimą į šeimą savaitgaliais, atostogų metu ir kitus tėvų valdžios įgyvendinimo aspektus), bet ir socialiniais darbuotojais, vertinančiais socialinių paslaugų poreikį šeimai bei teikiančiais socialines paslaugas, tam, kad galėtų vertinti pokyčius šeimoje, savalaikiai priimti sprendimus, geriausiai atitinkančius vaiko interesus.

Pabrėžtina, kad kai kuriais atvejais sprendžiant socialines šeimos problemas vaiko apgyvendinimas mokyklos bendrabutyje gali būti pateisinamas, tačiau turi būti iš esmės sprendžiamos problemos, dėl kurių vaikas yra apgyvendinamas mokyklos bendrabutyje, užtikrinamas nuolatinis vaiko ryšio su tėvais palaikymas bei sudaryta reali galimybė vaikui (-ams) savaitgaliais, švenčių dienomis ir per atostogas grįžti į šeimą. Nustatyti atvejai, kai dėl socialinių problemų vaikai buvo apgyvendinti mokyklų, esančių 30-60 km. nuo jų šeimos gyvenamosios vietos, bendrabučiuose, laikytini prieštaraujantys vaiko teisių apsaugos ir jos užtikrinimo principams.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimo Nr. 1593 redakcija) patvirtintais Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriams pavesta atlikti šias funkcijas: vykdyti vaiko teisių apsaugą savivaldybės teritorijoje (7.1.); organizuoti vaiko globą (rūpybą), jos priežiūrą (7.2., 7.10.); rengti ir įgyvendinti vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti (7.3.); konsultuoti sudarant individualų socialinės globos planą (7.9.); teikti administracijos direktoriui pasiūlymus dėl šeimų įrašymo į vaikus auginančių socialinės rizikos aplinkoje šeimų sąrašą (7.21.); kaupti ir analizuoti pranešimus apie smurtą patyrusius ir smurtaujančius vaikus, inicijuoti šiems vaikams ir jų tėvams specialistų ir institucijų būtinos pagalbos suteikimą (7.27.); rengti pagal kompetenciją atitinkamoms valstybės, savivaldybės institucijoms ir įstaigoms pasiūlymus dėl vaiko teisių apsaugos, vaiko globos (rūpybos) gerinimo (7.34.); bendradarbiauti su savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriumi, seniūnijomis, socialinės paramos centrais ir derinti su jais veiksmus ir sprendimus (7.37.); organizuojant pagalbą ir paramą vaikui ir socialinės rizikos šeimoms; teikiant metodinę paramą socialiniams darbuotojams; organizuojant globojamam (rūpinamam) vaikui socialinę globą ir socialinę priežiūrą jo tėvams; rengiant bendrus pasitarimus

socialinių globos įstaigų darbuotojams vaikų globos (rūpybos) vykdymo užtikrinimo institucijoje klausimais; sprendžiant kitus su vaiko teisių apsauga susijusius klausimus ir kt.

Atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytus atvejus kai buvo priimti neadekvatūs vaiko teisių apsaugos požiūriu sprendimai dėl vaikų apgyvendinimo 30–60 km. atstumu nutolusiose įstaigose, nereagavimas į aplinkybes, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų neretai grįžta namo tik atostogų metu, nesidomėjimas vaikų ir tėvų bendravimu bei tėvų valdžios įgyvendinimo aspektais (atstovavimas, auklėjimas, sveikatos priežiūra ir kt.) vaikų gyvenimo (buvimo) mokyklų bendrabučiuose metu, netinkama vaiko globos priežiūra tais atvejais, kai globotiniai be rimtų ir objektyvių priežasčių gyvena tame pačiame mieste kaip ir globos namai esančiuose mokyklų bendrabučiuose ir kt., leidžia daryti išvadą, kad vaiko teisių apsaugos skyriai ne visada tinkamai atlieka jiems priskirtas funkcijas.

UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUOSE DIRBANČIŲ ASMENŲ/SPECIALISTŲ SKAIČIUS, JŲ PAREIGOS IR MOKINIŲ PRIEŽIŪROS UŽTIKRINIMAS

Vaikų tinkama priežiūra, rūpinimasis jų saugumu, laisvalaikiu bei poilsiu, palankių gyvenimo, mokymosi ir poilsio sąlygų sudarymas – vaikų gyvenimo ugdymo įstaigos bendrabutyje sąlyga. Atsižvelgus į minėta, tyrimo metu buvo vertinama, kokie asmenys/specialistai užtikrina bendrabutyje gyvenančių vaikų gerovę, kokiam skaičiui bendrabutyje gyvenančių vaikų, priklausomai nuo ugdymo įstaigos paskirties grupės (specialioji, pagrindinė, vidurinė, gimnazija, konservatorija, vaikų socializacijos centras ir pan.), vidutiniškai tenka vienas specialistas/darbuotojas ir kt.

Apibendrinus tyrimo metu gautus duomenis matyti, kad tiesiogiai su bendrabutyje gyvenančiais vaikais dažniausiai dirba (užtikrina jų priežiūrą) auklėtojai ir budėtojai (naktiniai auklėtojai), tuo tarpu kitos paslaugos, teikiamos bendrosios praktikos slaugytojų, sveikatos priežiūros specialistų, socialinių pedagogų, psichologų, dietologų, gydytojų-psichiatrų ar/ir kitų specialistų, užtikrinamos tik 22-juose (20 proc.) specialiųjų ugdymo įstaigų (15), vaikų socializacijos centrų (5)²⁰ ar, rečiau, gimnazijų (2) bendrabučiuose gyvenantiems vaikams.

Iš ugdymo įstaigų pateiktų bendrabučių vidaus (darbo) tvarkos taisyklių matyti, jog pagrindinis bendrabučio **auklėtojų** tikslas ir uždaviniai – užtikrinti tinkamas gyvenimo bendrabutyje sąlygas: rūpintis tvarkos palaikymu, racionalių bendrabučio turto panaudojimu bei apsauga, rūpintis

²⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. V-839 patvirtinto Vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašo (Žin., 2011, Nr. 62-2946) 62 punktą – vaikų socializacijos centre dirba mokytojai, profesijos mokytojai, auklėtojai, švietimo pagalbos specialistai (psichologai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai), sveikatos priežiūros specialistai, aptarnaujantis personalas.

vaikų popamokinės veiklos organizavimu, kokybišku mokinių švietimu ir kt. Jų pareigos – stebėti, analizuoti ir koreguoti mokinių elgesį, rūpintis jų sveikata, saugumu ir gyvenimo sąlygomis; ugdyti mokinių socialinius įgūdžius ir poreikį laikytis asmens higienos reikalavimų; reguliuoti dienos režimą ir prižiūrėti, kaip mokiniai ruošia pamokas, laikosi bendrabučio nuostatų ir darbo tvarkos taisyklių; palaikyti nuolat ryšį su mokytojais, klasių auklėtojais ir pagalbos mokiniui specialistais; užtikrinti vaiko punctualų ir reguliarų išvykimą į mokyklą; informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaiko būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, mokyklos lankymą ir elgesį; organizuoti laisvalaikį; organizuoti maitinimą ir kt. Atsižvelgus į minėta, bendrabučio auklėtojų funkcijų įgyvendinimas ir darbo kokybė turi tiesioginę įtaką vaiko, gyvenančio bendrabutyje, gerovei, jo fizinei ir dvasinei savijautai, mokymosi pasiekimams, vertybinių nuostatų sistemai, gyvenimo patirties ir socialinių įgūdžių įgijimui bei stiprinimui ir pan.

Įvertinus vaikų skaičių, tenkanti vienam ugdymo įstaigos bendrabutyje dirbančiam auklėtojui²¹ (pagal ugdymo įstaigų paskirčių grupes) (*Priedai Nr. 9 ir Nr. 10*), paaiškėjo, kad geriausia situacija, kai vienam auklėtojui yra priskirta prižiūrėti ir būti atsakingam už mažiau kaip 3 bendrabutyje gyvenančius vaikus, yra susiklosčiusi tik 3 (trijose) specialiojo ugdymo įstaigose ir 1 (vienoje) gimnazijoje, t. y. Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centre (2.2 mokiniai vienam auklėtojui), Vilniaus Verkių specialiojoje mokykloje (2.6 mokiniai vienam auklėtojui), Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre (2.8 mokiniai vienam auklėtojui) bei Zarasų rajono Dusetų Kazimiero Būgos gimnazijoje (2.9 mokiniai vienam auklėtojui). Įvertinus bendrai specialiųjų ugdymo įstaigų paskirties grupei priklausančiose įstaigose esančią situaciją, matyti, jog vienas auklėtojas yra atsakingas už vidutiniškai 6.26 vaikų tinkamą priežiūrą, nors, konkrečiose įstaigose, šis skaičius daug didesnis (pavyzdžiui, Mažeikių specialiojoje mokykloje vienam auklėtojui tenka 24.9 mokiniai, Telšių rajono vaikų su negalia centre – 17.2 mokiniai ir kt.).

Pagrindinių ir vidurinių mokyklų bei gimnazijų grupei priklausančiose įstaigose situacija, lyginant su vaikų socializacijos centrais ir su specialiosiomis ugdymo įstaigomis – prastesnė, t. y. vienas iš šių ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių auklėtojų turi pareigą užtikrinti tinkamą priežiūrą, atitinkamai, 14.77 mokinių (pagrindinių mokyklų bendrabučiuose), 17.94 mokinių (vidurinių mokyklų bendrabučiuose) ir 14.92 mokinių (gimnazijų bendrabučiuose).

Lyginant konkrečias tai pačias paskirčių grupei priskirtinas ugdymo įstaigas, situacija taip pat skiriasi – pavyzdžiui:

---

²¹ Vaikų socializacijos centruose, kurių bendrabučiuose dirbantys auklėtojai yra atsakingi už vidutiniškai 2.57 vaikų priežiūrą (t. y. Kauno vaikų socializacijos centre „Saulutė“ – už 1.8 vaikus; Kauno vaikų socializacijos centre – už 2.3 vaikus; Vaikų socializacijos centre „Širvėna“ – už 2.5 vaikus; Vėluočionių vaikų socializacijos centre – už 3.2 vaikus; Vilniaus vaikų socializacijos centre – už 2.9 vaikus).

dalyje *pagrindinių mokyklų* bendrabučių dirbančiam vienam iš auklėtojų tenka 5 ar 5.6 mokinių priežiūra (Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla, Kretingos vaikų ugdymo centras), kituose – 24 ar 32 mokinių priežiūra (Ignalinos Č. Kudabos pagrindinė mokykla ir Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinė mokykla);

dalyje *vidurinių mokyklų* bendrabučių dirbančiam vienam iš auklėtojų tenka 4.7, 7.5 ar 8 mokinių priežiūra (Varėnos rajono Valkininkų vidurinė mokykla, Biržų „Aušros“ vidurinė mokykla ir Šiaulių rajono Kuršėnų Pavenčių vidurinė mokykla), kituose – 34.7 ar 31 mokinio priežiūra (Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės vidurinė mokykla ir Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla);

dalyje *gimnazijų* bendrabučių dirbančiam vienam iš auklėtojų tenka 2.9, 3.3, 4.7 ar 7–8 mokinių priežiūra (Zarasų rajono Dusetų Kazimiero Būgos gimnazija, Kaišiadorių rajono Rumšiškių A. Baranausko gimnazija, Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija, Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazija ir kt.), kituose – 29, 32.7 ar 40 mokinių (Jurbarko Antano Giedraičio-Giedriaus gimnazija, Pakruojo „Atžalyno“ gimnazija ir Zarasų „Ažuolo“ gimnazija).

Vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigos bendrabutyje, priežiūra naktį rūpinasi **naktiniai auklėtojai ar budėtojai**. Iš mokyklų pateiktos medžiagos matyti, kad 84 ugdymo įstaigų (77.8 proc.) bendrabučiuose dirba naktiniai auklėtojai, 19 (17.6 proc.) – budėtojai, 1 (0.9 proc.) – naktinis auklėtojas kartu su budėtoju, o 4 (3.7 proc.) – nei naktiniai auklėtojai, nei budėtojai nedirba (Prienu Žiburio gimnazijos ir Šiaulių rajono Kuršėnų Pavenčių vidurinės mokyklos bendrabutyje dirba auklėtojai ir auklės, o Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazijos ir Utenos specialiojo ugdymo ir užimtumo centro bendrabutyje – tik auklėtojai).

Vertinant vaikų skaičių, tenkantį vienam bendrabutyje dirbančiam naktiniam auklėtojui ar budėtojui²² (pagal mokyklų paskirčių grupes) (*Priedai Nr. 9 ir Nr. 10*) matyti, jog vidutiniškai vienas iš ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių naktinių auklėtojų/budėtojų yra atsakingas už 11.98 mokinių (vidurinių mokyklų bendrabučiuose), 13.44 mokinių (gimnazijų bendrabučiuose), 15.19 mokinių (specialiųjų mokyklų bendrabučiuose) ar 16.25 mokinių (pagrindinių mokyklų bendrabučiuose) priežiūrą.

Lyginant konkrečias tai pačiai paskirčių grupei priskirtinas ugdymo įstaigas, situacija taip pat skiriasi – pavyzdžiui:

---

²² Vaikų socializacijos centruose, kurių bendrabučiuose dirbantys budėtojai yra atsakingi už vidutiniškai 5.3 vaikų priežiūrą (t. y. Kauno vaikų socializacijos centre „Saulutė“ – už 3.7 vaikus; Kauno vaikų socializacijos centre – už 5.6 vaikus; Vaikų socializacijos centre „Širvėna“ – už 6 vaikus; Vėliučionių vaikų socializacijos centre – už 4 vaikus; Vilniaus vaikų socializacijos centre – už 7 vaikus)

dalyje *pagrindinių mokyklų* bendrabučių dirbančiam vienam iš naktinių auklėtojų/budėtojų tenka 5.5 mokinių priežiūra (Kretingos Marijos Tiškevičiūtės mokykla), kituose – ir 5 kartus daugiau – 25 mokinių (Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla) ar 27.8 mokinių (Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinė mokykla) priežiūra.

dalyje *vidurinių mokyklų* bendrabučių dirbančiam vienam iš naktinių auklėtojų/budėtojų tenka 3.5 ar 6.5 mokinių priežiūra (Varėnos rajono Valkininkų vidurinė mokykla ir Gargždų „Kranto“ vidurinė mokykla), kituose – 17 ar net 34.7 mokinio priežiūra (atitinkamai Pakruojo rajono Žeimelio vidurinė mokykla ir Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės vidurinė mokykla);

dalyje *gimnazijų* bendrabučių dirbančiam vienam iš naktinių auklėtojų/budėtojų tenka 2.5, 3.5 ar 6 mokinių priežiūra (Kaišiadorių rajono Rumšiškių A. Baranausko gimnazija, Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija, Kaišiadorių rajono Algirdo Brazausko gimnazija ir Trakų rajono Rūdiškių gimnazija), kituose – 24.5, 44.5 ar net 48.5 mokinių priežiūra (atitinkamai Pakruojo „Atžalyno“ gimnazija, Vilniaus lietuvių namai ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija);

dalyje *specialiųjų mokyklų* bendrabučių dirbančiam vienam iš naktinių auklėtojų/budėtojų tenka 5.2, 7.3 ar 7.6 mokinių priežiūra (Kupiškio vaikų ir jaunimo ugdymo centras „Varpelis“, Gelgaudiškio specialioji mokykla ir Klaipėdos Medeinės mokykla), kituose – 30 mokinių (Šiaulių logopedinė mokykla) 31 mokinio (Panevėžio kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų pagrindinė mokykla) ar net 54 mokinių (Pasvalio specialioji mokykla) priežiūra.

Apibendrinant aukščiau nurodytą informaciją apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių asmenų – auklėtojų, naktinių auklėtojų/budėtojų, pagalbą mokiniui teikiančių specialistų ir kt. – skaičių, atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktų, kurie reglamentuotų jų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes (specialiųjų poreikių vaikai, socialinės rizikos vaikai ir pan.) – nėra priimta, o tai, manytina, sudaro prielaidą vaiko teisių pažeidimams, nes ne visada ugdymo įstaigų bendrabučiuose yra pakankamas specialistų skaičius, kuris sudarytų sąlygas užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą dienos ir/ar nakties metu, saugią jų gyvenimo ir mokymosi aplinką, reikalingos specialistų (socialinio pedagogo, psichologo ir pan.) pagalbos suteikimą laiku, kokybišką socialinių įgūdžių ugdymą, poreikius atitinkantį laisvalaikį ir kt. Be to, ugdymo įstaigų pateiktos informacijos apie kylančias problemas, įgyvendinant bendrabučių veiklą, analizė parodė, kad daugeliu atvejų bendrabutyje dirbančio personalo skaičius yra tiesiogiai susijęs su konkrečiai įstaigai skiriamu finansavimu, kas lėmė, jog net ir tai pačiai mokyklų paskirčių grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose esanti padėtis – labai skirtinga.

MAITINIMAS

Mokinių, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, maitinimo klausimus reglamentuoja šie pagrindiniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas;
2. Lietuvos socialinės paramos mokiniams įstatymas;
3. Apmokėjimo už maitinimą mokinių, gyvenančių bendrojo lavinimo mokyklos bendrabutyje, tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. ISAK-59 (2011 m. rugsėjo 6 d. įsakymo Nr. V-1642 redakcija) (toliau – Apmokėjimo už maitinimą aprašas);
4. Maitinimo organizavimo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir vaikų socialinės globos įstaigose tvarkos aprašas, patvirtintas sveikatos apsaugos ministro 2011 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. V-964 (toliau – Maitinimo organizavimo aprašas), įsigaliojęs nuo 2012 m. liepos 1 d.²³;
5. Lietuvos higienos norma HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-313 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (išskyrus 4.11, 4.12, 87–92 punktus ir 2 priedą, netekusius galios nuo 2012 m. liepos 1 d.);
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymas Nr. 510 „Dėl rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų tvirtinimo“.

Remiantis Apmokėjimo už maitinimą aprašo 4 punkto nuostatomis, maitinimo dienos normas vienam mokiniui, gyvenančiam ugdymo įstaigos bendrabutyje, nustato mokyklos savininko teisės ir pareigos įgyvendinanti institucija. Kaip parodė šio tyrimo metu surinkta informacija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžių mokyklų bendrabučiuose gyvenantiems mokiniams yra nustatyta 9.7 Lt dydžio vienos dienos maitinimo norma. Savivaldybių ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenantiems mokiniams dienos maitinimo norma – kiekvienoje savivaldybėje skirtinga, ir paprastai sudaro 9 – 15 Lt (pavyzdžiui, Zarasų rajono bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje gyvenantiems mokiniams nustatyta maitinimo dienos norma – 9.7 Lt,

---

²³ Iki 2012 m. liepos 1 d. – Mokinių maitinimo organizavimo bendrojo lavinimo mokyklose tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. liepos 19 d. įsakymu Nr. V-645

Kauno miesto – 13 Lt, Vilniaus rajono – 15 Lt). Pažymėtina, kad ugdymo įstaigų savininkų teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimu nustatyta maitinimo dienos norma (Lt) turėtų būti pakankama patenkinti mokinių, gyvenančių bendrabutyje, fiziologinius poreikius – rekomenduojamos paros maistinių medžiagų ir energijos bei mineralinių medžiagų ir vitaminų normos gavimą, leisti užtikrinti kokybiško maisto tiekimą ir pan. Nepaisant to, iš tyrimo metu gautos informacijos darytina išvada, jog ne visada mokinių maitinimui skirtos pinigų sumos pakanka – tyrimo metu keletas ugdymo įstaigų (Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla, Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla ir kt.) nurodė, jog maitinimo norma yra per maža įvertinus tą faktą, kad mokiniai (ypač iš socialinės rizikos ar mažas pajamas gaunančių šeimų) beveik arba visai neatsiveža maisto iš namų.

Atsižvelgus į aukščiau nurodytas aplinkybes, manytina, jog miesto/rajono savivaldybių tarybos, kaip ir kitos ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos, priimdamos sprendimą dėl dienos maitinimo normos dydžio (Lt), turėtų išsamiau išanalizuoti ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių mokinių socialinę padėtį (atkreipti dėmesį į bendrabutyje gyvenančių vaikų, kilusių iš socialinės rizikos ar finansinių sunkumų turinčių šeimų, skaičių ir dėl to galimai didesnius jų poreikius, susijusius su maitinimo gavimu), įvertinti mokinių gyvenimo bendrabutyje laiką (ar yra mokinių, pasiliekančių bendrabutyje gyventi ir savaitgaliais), maitinimą teikiančių įstaigų paslaugų kainas ir kitas aplinkybes, siekiant užtikrinti, kad mokiniai gautų visavertį ir jų poreikius visapusiškai tenkinantį maitinimą.

APGYVENDINIMO IŠLAIDŲ APMOKĖJIMAS

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 6 dalies nuostatomis, mokinių gyvenimo valstybinės ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje išlaidos apmokamos iš mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos skirtų ūkio lėšų.

Iš tyrimo metu ugdymo įstaigų pateiktų Priėmimo į bendrabutį aprašų buvo nustatyta, jog daugelyje bendrabučių mokiniai apgyvendinami nemokamai. Tačiau kelių mokyklų bendrabučiuose gyvenimas yra mokamas, pavyzdžiui, suteikus Plungės „Saulės“ gimnazijos ar Plungės rajono Alsėdžių vidurinės mokyklos bendrabutį, reikia mokėti 25 Lt mėnesinę įmoką (jei vaikas iš socialiai remtinos šeimos – 12.50 Lt). Gyvenimas Šakių „Žiburio“ gimnazijos bendrabutyje taip pat mokamas, nors konkreti suma Bendrabučio suteikimo ir naudojimo taisyklėse – nenurodyta.

UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIŲ ATITIKIMAS VISUOMENĖS SVEIKATOS SAUGOS REGLAMENTAMS (HIGIENOS NORMOMS) IR KITIEMS VISUOMENĖS SVEIKATOS SAUGOS TEISĖMS AKTAMS

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 1 punkto ir Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 36 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatomis, vaiko teisė būti sveikam garantuojama priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką, užtikrinant įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas vaikų ugdymo, mokymosi, <...> poilsio <...> teikimo sąlygas ugdymo įstaigose, sudarant tinkamas higienos sąlygas ir režimą gyvenamojoje teritorijoje bei pastatuose.

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnio 4 dalies 4–12 punktuose ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. V-632 patvirtintose Leidimo-higienos pasų išdavimo taisyklėse (toliau – Taisyklės), įsigaliojusiose nuo 2012 m. sausio 1 d. įtvirtinta, kad ugdymo veiklai: ikimokyklinio ugdymo veiklai, bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo veiklai <...> reikalingas leidimas-higienos pasas, kuris išduodamas tuo atveju, jei ši veikla atitinka reikalavimus, nustatytus visuomenės sveikatos saugos reglamentuose (higienos normose) ir kituose visuomenės sveikatos saugos teisės aktuose. Tuo atveju, jei valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės metu nustatoma, kad veiklos sąlygos nebeatitinka visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų) ir kitų visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimų ir leidimo-higienos paso turėtojas per nustatytą terminą nepašalina nurodytų trūkumų ir (ar) pažeidimų, leidimo-higienos paso galiojimas sustabdomas, o tuo atveju, jei Taisyklių nustatyta tvarka išpėtas dėl leidimo-higienos paso galiojimo panaikinimo fizinis, juridinis asmuo ar filialas per 6 mėnesius nuo leidimo-higienos paso galiojimo sustabdymo nepateikė įrodymų dėl trūkumų ir (ar) pažeidimų, dėl kurių buvo priimtas sprendimas sustabdyti leidimo-higienos paso galiojimą, tinkamo pašalinimo ir nesikreipė į leidimus-higienos pasus išduodančią instituciją dėl leidimo-higienos paso galiojimo sustabdymo panaikinimo arba kreipėsi, tačiau, įvertinus pateiktus dokumentus ir atlikus ūkinės komercinės veiklos vykdymo sąlygų vertinimą, buvo priimtas sprendimas atsisakyti panaikinti leidimo-higienos paso galiojimo sustabdymą, leidimo-higienos paso galiojimas panaikinamas.

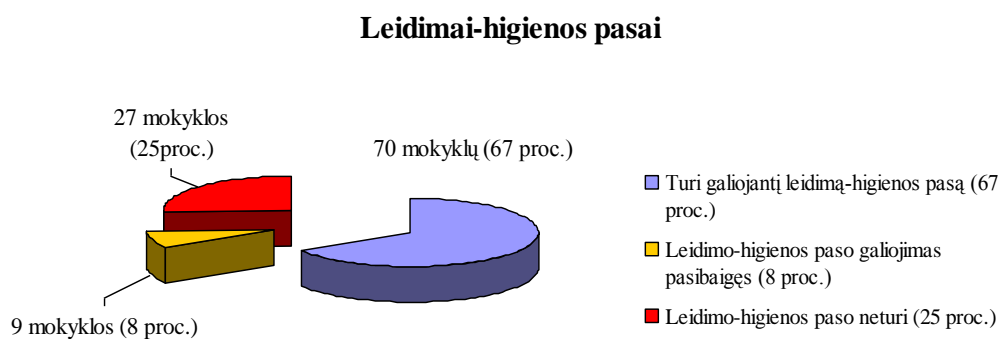
Pažymėtina, kad, remiantis Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnio 13 dalimi ir, atitinkamai, Taisyklių, įsigaliojusių nuo 2012 m. sausio 1 d., 6 punktu, leidimas-higienos pasas išduodamas neribotam laikui, tačiau, įvertinus šios normos įsigaliojimo

laiką, manytina, kad ši nuostata turėtų būti taikoma tik tais atvejais, kai leidimas-higienos pasas ugdymo įstaigai (nagrinėjamu atveju – ugdymo įstaigai, turinčiai bendrabutį) buvo išduotas po 2012 m. sausio 1 d., t. y. iki šios datos išduotiems leidimams-higienos pasams turėtų būti taikomas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. spalio 5 d. įsakymo Nr. V-791 „Dėl ūkinės komercinės veiklos rūšių, kurioms būtinas leidimas-higienos pasas, sąrašo bei leidimo-higienos pasų išdavimo taisyklių patvirtinimo“ 6 punkte nurodytas leidimų-higienos pasų galiojimo terminas – 5 metai.

Iš tyrimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktos ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius²⁴, informacijos matyti (1 grafikas), kad:

- 65 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (66 mokyklų), turi galiojančius leidimus-higienos pasus.
- 9 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (9 mokyklos), leidimų-higienos pasų galiojimas pasibaigęs, t. y. jie buvo išduoti prieš 6 m. (pavyzdžiui, Šiaulių rajono Meškuičių gimnazijai, Šiaulių specialiojo ugdymo centrui ir kt.), prieš 8 m. (pavyzdžiui, Linkuvos specialiajai mokyklai) ar net prieš 16-17 m. (atitinkamai Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorijai ir Kupiškio Lauryno Stuokos Gucevičiaus gimnazijai).
- 26 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (26 mokyklos) išduotų leidimų-higienos pasų savo veiklai neturi.

1 grafikas

Atsižvelgus į šį faktą darytina išvada, jog ne visuose ugdymo įstaigų bendrabučiuose

²⁴ Išskyrus vaikų socializacijos centrus. Iš 5 vaikų socializacijos centrų 4 įstaigos leidimus-higienos pasus turi, o 1 – Vėliučionių vaikų socializacijos centras – neturi.

vaikams yra sudarytos tinkamos ir vaiko poreikius visapusiškai atitinkančios gyvenimo sąlygos, ir tai sudaro pagrindą galimiems vaiko teisių pažeidimams. Šią išvadą bei esamą situaciją, kai vaikai apgyvendinami patalpose, neatitinkančiose visuomenės sveikatos saugos reglamentuose (higienos normose) ir kituose visuomenės sveikatos saugos teisės aktuose įtvirtintas normas, patvirtina ir ugdymo įstaigų nurodytos problemos, kylančios joms įgyvendinant bendrabučių veiklą – „*pastatui reikalingas kapitalinis remontas*“ (Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla, Priekulės specialioji mokykla, Širvintų rajono Musninkų Alfonso Petrulio gimnazija ir kt.), „*senai remontuotos, nepritaikytos šiuolaikinei ugdymosi aplinkai patalpos*“ (Biržų „Aušros“ vidurinė mokykla, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla, Kauno rajono Kačerginės pagrindinė mokykla ir kt.), „*pasenusi ir higienos normų reikalavimų neatitinkanti vandentiekio ir kanalizacijos sistema*“ (Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija, Mažeikių rajono Židikių Marijos Pečkauskaitės vidurinė mokykla ir kt.), „*trūksta lėšų baldams, inventoriui*“ (Kėdainių specialioji mokykla, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazija ir kt.).

UGDYMO ĮSTAIGŲ, TURINČIŲ BENDRABUČIUS, PROBLEMOS

Ugdymo įstaiga, suteikdama mokiniui bendrabutį, tuo pačiu išsipareigoja sudaryti jam tinkamas gyvenimo, darbo ir laisvalaikio sąlygas, t. y. užtikrinti vaiko geriausius interesus ir poreikius atitinkančią bendrabučio aplinką ir paslaugų teikimą. Daugeliu atveju, kaip parodė ugdymo įstaigų pateiktų priėmimo gyventi mokyklos bendrabutyje sutarčių ir bendrabučių vidaus tvarkos taisyklių analizė, *tinkamų gyvenimo sąlygų sudarymas* apima: aprūpinimą baldais, reikalingais darbui ir poilsiui, aprūpinimą patalyne, karštu ir šaltu vandeniu, užtikrinimą maitinimo ir saugumo bendrabutyje; *tinkamų darbo ir laisvalaikio sąlygų sudarymas* apima: galimybę naudotis kompiuteriu, televizoriumi ir spauda, sąlygų sudarymą lankytis bibliotekose, neformaliojo ugdymo užsiėmimuose ir pan.

Nepaisant to, tyrimo metu ugdymo įstaigų pateikti duomenys tuo pačiu atskleidė, kad tam tikrais atvejais mokyklų prisiimtų išsipareigojimų vykdymas yra ribotas ir/ar apsunkintas dėl įvairių ugdymo įstaigoms (bendrabučiams) kylančių problemų, kurias, manytina, būtų galima išskirti į keletą grupių:

Finansines – susijusias su lėšų trūkumu bendrabučio veiklai tinkamai įgyvendinti;

Socialines – susijusias su vaikų (mokinių) socialinių įgūdžių lavinimo trūkumu ir atitinkamų paslaugų jiems prieinamumu;

Kitas – susijusias su bendrabučio tvarkos taisyklių pažeidimais, personalo trūkumu ir kt.

Finansinės problemos

Beveik 80 proc. ugdymo įstaigų kaip vieną didžiausių problemų įvardino finansavimo trūkumą, nes paprastai mokyklos turimam bendrabučiui išlaikyti ir tinkamoms vaikų gyvenimo, darbo ir laisvalaikio sąlygoms sudaryti atskiras finansavimas neskiriamas, t. y. mokinio krepšelio apskaičiavimo metodika nenumato lėšų nei įstaigos bendrabučio išlaidoms padengti, nei darbuotojų ir administracijos darbo užmokesčiui – mokinio krepšelis skirstomas (teikiamas) neatsižvelgiant į tai, jog mokykla turi bendrabutį, kuriam išlaikyti reikalingos papildomos lėšos.

Esant minėti susidariusiai padėčiai, t. y. trūkstant lėšų, dažniausiai atsisakoma remontuoti/renovuoti patalpas (pavyzdžiui, nors Biržų „Aušros“ vidurinės mokyklos bendrabučio pastatas buvo pradėtas eksploatuoti dar 1975 m., tačiau nuo to laiko nebuvo remontuojamas), dėl ko nukenčia vaikų interesai (taip pat atsisakoma mokyklai išduoti leidimą-higienos pasą ir kt.). Pažymėtinos šios mokyklų nurodytos problemos:

1. Reikalingas pastato (vieno iš korpusų) kapitalinis remontas – Kupiškio Lauryno Stuokos Gucevičiaus gimnazija, Prienų „Žiburio“ gimnazija, Širvintų rajono Musninkų Alfonso Petrulio gimnazija, Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla, Kėdainių specialioji mokykla, Priekulės specialioji mokykla, Ukmergės specialioji mokykla, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla ir kt.).

2. Būtinasis stogo remontas, nes stogo anga suaižėjusi ir leidžia lietaus vandenį – Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija, Biržų „Aušros“ vidurinė mokykla, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla.

3. Būtinasis patalpų remontas, nes jos nepritaikytos šiuolaikinei ugdymosi aplinkai ir pan. – Kauno Juozo Gruodžio konservatorija, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla, Kauno rajono Kačerginės pagrindinė mokykla, Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinė mokykla, Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinė mokykla, Kauno kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centras, Plungės specialioji mokykla, Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės vidurinė mokykla ir kt.).

4. Reikalinga pertvarkyti bendrabučio santechninę įrangą (atlikti jos kapitalinį remontą), nes vandentiekio ir kanalizacijos sistema pasenusi, o sanitariniai mazgai neatitinka higienos reikalavimų – Priekulės specialioji mokykla, Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija ir kt.).

5. Bendrabučio tualetai nepritaikyti vaikams su fizine negalia, taip pat nėra lifto keltis vaikams su fizine negalia – Plungės specialioji mokykla.

6. Trūksta finansavimo bendrabučio aprūpinimui (naujiems baldams, kompiuteriams, buitinei technikai ir kitai virtuvės bei vonios kambarių įrangai) – Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija, Šiaulių rajono Meškuičių gimnazija, Širvintų rajono Musninkų Alfonso Petrulio gimnazija, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla, Kėdainių specialioji mokykla, Plungės specialioji mokykla, Prienų „Žiburio“ gimnazija ir kt.

7. Neskiriama lėšų popamokinės veiklos organizavimui, mokinių socialinių įgūdžių lavinimui, mokymo priemonėms – Kėdainių specialioji mokykla, Plungės specialioji mokykla, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokykla, Šiaulių sanatorinė mokykla.

8. Ribojamas 1 vaikui (6 litrai per parą) skiriamo vandens kiekis, o tai yra labai mažai, nes reikia ne tik praustis, bet ir skalbtis rūbus – Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla.

Socialinės problemos

1. Bendrabutyje apgyvendinamų vaikų socializacijos problemos – Širvintų rajono Musninkų Alfonso Petrulio gimnazija, Šiaulių sanatorinė mokykla.

2. Vaikų socialinių ir higienos įgūdžių stoka – Ukmergės rajono Siesikų vidurinė mokykla, Šiaulių sanatorinė mokykla.

3. Šeimų nepakankamas rūpinimasis savo vaikais – Ukmergės rajono Siesikų vidurinė mokykla.

Kitos problemos

1. Trūksta vietų, todėl ne visada galima patenkinti visų tėvų prašymus – Kaišiadorių rajono Rumšiškių A. Baranausko gimnazija, Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinė mokykla.

2. Mažėjant mokinių skaičiui, bendrabučio patalpos nėra pilnai išnaudojamos – Kaišiadorių specialioji mokykla, Prienų „Žiburio“ gimnazija (kiekvienais metais yra svarstomas bendrabučio išlikimo klausimas).

3. Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių pažeidimai (rūkymas, alkoholinių gėrimų vartojimas, nesugrįžimas į bendrabutį laiku) – Kauno Juozo Gruodžio konservatorija, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija, Ukmergės rajono Siesikų vidurinė mokykla.

4. Ribotos mokyklos ir pedagogų poveikio priemonės mokiniams, kurie nesilaiko bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių ar dienotvarkės reikalavimų – Kauno kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centras.

5. Specialistų trūkumas:

5.1. Įvertinus, jog ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena ir socialinę atskirtį patiriantys, socialinių įgūdžių stoką jaučiantys ar sąlyginai žemo emocinio intelekto vaikai, reikalingas psichologas (bent 0,5 etato) – Kauno rajono Kačerginės pagrindinė mokykla;

5.2. Trūksta auklėtojų (Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla, Kauno rajono Kačerginės pagrindinė mokykla), auklėtojų padėjėjų (Panevėžio specialioji mokykla) ir naktinių budėtojų (Vilniaus vaikų socializacijos centras (viename aukšte su 18-20 paauglių dirba 1 naktinis budėtojas).

4. Mokinių atskirtis, kai tėvai gyvena užsienio valstybėje – Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija.

5. Mokinių priklausomybė nuo komunikacijos priemonių (kompiuterių, mobiliųjų telefonų ir pan.) – Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija.

6. Mokinių saugumo užtikrinimas jų laisvalaikio metu – Kauno kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras.

7. Transporto apmokėjimo problema – gyvenantiems toliau nei 30 km nuo mokyklos, grįžtant savaitgaliais namo ir važiuojant į mokyklą, tenka mokėti visą autobuso bilieto kainą (vaikai važiuoja į Klaipėdą, Kretingą, Mažeikius, Joniškį ir kt.) – Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla.

8. Patalpų panaudos problema – Vilkaviškio rajono Kybartų „Rasos“ specialioji mokykla bendrą naudą naudoja panaudos pagrindu iš Kybartų vaikų globos namų. Patalpos nuo vaikų globos namų neatskirtos, vaikai naudojami tais pačiais vonios kambariais, o tai sukelia problemų.

Tačiau pažymėtina ir tai, kad ne visos ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius, susiduria su problemomis – kaip nurodė Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazija, Gargždų „Kranto“ vidurinė mokykla, Mažeikių specialioji mokykla, Tauragės rajono Skaudvilės specialioji mokykla, Telšių kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų pagrindinė mokykla bei Linkuvos specialioji mokykla, atlikus pastato renovaciją, atnaujinus bendrabučio interjerą, vaikams buvo sudarytos tinkamos ir jų poreikius visapusiškai tenkinančios gyvenimo sąlygos bei sąlygos prasmingai leisti laisvalaikį, esamų specialistų skaičius leidžia užtikrinti atitinkamų paslaugų prieinamumą bei tinkamą mokinių saugumo ir priežiūros naktį užtikrinimą.

Išvados:

Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktos tyrimo medžiagos ir to, kas nurodyta šios pažymos atitinkamose dalyse, darytinos šios išvados:

1. Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnis įtvirtina vaiko teisę į mokslą. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vaikas turi teisę į

mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis. Tiek valstybė (jos institucijos), tiek tėvai (vaiko globėjai/rūpintojai) turi pareigą užtikrinti, kad būtų sudarytos realios galimybės ir sąlygos įgyti privalomą išsilavinimą bei užtikrinti vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatomis, mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje.

2. Statistika tiek apie pačių ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, skaičių, tiek apie šiuose mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičių ir kt. (bendrabučiuose esančias laisvas vietas, bendrabutyje gyvenančių mokinių socialinę padėtį, bendrabutyje dirbančių specialistų skaičių ir t. t.) nėra renkama.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas tyrimas parodė, kad iš viso Lietuvoje yra 106 ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius, iš kurių: 31 gimnazija, 21 vidurinė mokykla, 53 pagrindinės mokyklos ir 1 pradinė mokykla (5 ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius – vaikų socializacijos centrai. Informacija apie juos, atsižvelgiant į jų specifinę paskirtį, nėra įtraukta į žemiau pateikiamą statistiką).

Mokyklų bendrabučiuose yra sudaryta galimybė gyventi iš viso 6122 mokiniams, tačiau juose gyvena 3609 mokiniai – taigi yra užimta 59 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų.

Didžiausias procentas mokinių gyvena specialiųjų mokyklų bendrabučiuose (43.23 proc.) ir konservatorių bendrabučiuose (44.7 proc.). Gimnazijų bendrabučiuose gyvena 0.7 proc. visų gimnazijose besimokančių mokinių, pagrindinių mokyklų bendrabučiuose – 0.45 proc. pagrindinėse mokyklose besimokančių asmenų, o vidurinių mokyklų bendrabučiuose – 0.24 proc. visų vidurinėse mokyklose besimokančių mokinių

3. Ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena 33 (trisdešimt trys) ikimokyklinio amžiaus vaikai (5-6 metų amžiaus), tačiau, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nuomone, geriausiai vaiko interesus atitinka jo gyvenimas šeimos aplinkoje bei jiems emociškai artimų asmenų (tėvų) auklėjimas bei priežiūra, ypač ankstyvajame amžiuje, todėl bendrojo ugdymo mokyklų bendrabučiuose turėtų gyventi tik mokyklinio amžiaus vaikai.

4. Nėra vieningų Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašų, todėl juose įtvirtintos gyvenimo bendrabutyje sąlygos ir tvarka skirtinga bei priklauso nuo atitinkamoje mokykloje susiklosčiusios situacijos.

Problemos (trūkumai), kurie buvo nustatyti įvertinus ugdymo įstaigų pateiktus Priėmimo į

bendrabutį tvarkos aprašus, yra šie:

4.1. Priėmimo į bendrabutį aprašuose dažnai nėra nurodoma konkreti priėmimo tvarka – kas teikia prašymą; kokie turėtų būti pateikti dokumentai (ir ar jie turi būti pateikti), įrodantys, jog mokinys turi pirmumo teisę būti apgyvendintas mokyklos bendrabutyje; terminas, per kurį turi būti išspręsti prašymai dėl apgyvendinimo bendrabutyje; apmokėjimo už naudojimąsi bendrabučiu sąlygos ir tvarka. Be to, dažniausiai nenurodomas minimalus į bendrabutį gyventi priimtino vaiko amžius, tokiu būdu sudarant galimybę juose gyventi ir mažamečiams vaikams.

4.2. Pažeidžiant teisės aktų normas, Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašuose įtvirtinama nuostata, jog ugdymo įstaigos bendrabutyje tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti apgyvendinti vaikai jų tėvų (globėjų, rūpintojų) išvykimo į užsienį laikotarpiu.

4.3. Nepaisant Švietimo įstatymo 36 straipsnio 4 dalies nuostatų, jog mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami mokiniai, priimti mokyti ne iš tai mokyklai priskirtos teritorijos, Priėmimo į bendrabučius tvarkos aprašuose dažnai numatomos išimtys, įtvirtinant, jog bendrabutyje (nepriklausomai nuo to, ar vaiko gyvenamoji vieta yra tai mokyklai priskirtoje teritorijoje, ar ne) gali gyventi ir mokiniai iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų, kai jiems nėra sąlygų mokyti namuose ar jais yra nesirūpinama; mokiniai, turintys socialinių ir pedagoginių problemų ir pan.

5. Suteikiant mokiniui ugdymo įstaigos bendrabutį, ne visada yra vertinamos tokios aplinkybės kaip: atstumas nuo mokinio gyvenamosios vietos iki mokyklos, transporto sistemos išvystymas, nuvykimo į mokyklą/grįžimo į namus laikas ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune ir kt.) sukurtas mokyklų tinklas ir išvystyta visuomeninio transporto sistema sudaro galimybę čia gyvenantiems vaikams mokyti ir gauti tinkamą išsilavinimą netoli nuo gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje ar patogiu laiku po pamokų grįžti į šeimą, todėl tokie vaikai mokyklos bendrabutyje turėtų gyventi tik išimtiniais atvejais. Be to, išimtiniais atvejais mokyklų bendrabučiuose turėtų gyventi ir vaikai, kurių gyvenamoji vieta nuo bendrabučio yra sąlyginai netoli ir kurie turi galimybę mokykliniu autobusu ar visuomeniniu transportu grįžti kiekvieną dieną po pamokų į šeimą.

Tyrimas atskleidė, kad dalis vaikų (daugeliu atveju – iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus) bendrabutyje gyvena nepriklausomai nuo, kad gyvena toje pačioje seniūnijoje kaip kad įsikūrusi mokykla, o atstumas iki mokyklos – vos 2-3 km.

6. Ugdymo įstaigų steigėjai ne visada tinkamai įgyvendina teisės aktais įtvirtintą pareigą tinkamai organizuoti ir užtikrinti toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos gyvenančių mokinių, kurie

mokosi pagal priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas, bei specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių vežimą į mokyklą ir atgal.

Dėl neužtikrinamo pavėžėjimo ar nepakankamai išvystytos transporto sistemos (paslaugų trūkumo), remiantis apibendrintais tyrimo duomenimis, mokyklų bendrabučiuose gyvena 13 proc. vaikų.

Kitos tyrimo metu paaiškėjusios priežastys, dėl kurių mokiniai mokymosi dienomis lieka gyventi ugdymo įstaigos bendrabučiuose, šios: 66.8 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų bendrabutyje lieka dėl didelio atstumo iki mokyklos; 14 proc. – dėl sunkios šeimos materialinės padėties ar netinkamų gyvenimo sąlygų namuose; 7.5 proc. – dėl jų pernelyg apsunkinto pavėžėjimo dėl turimų specialiųjų poreikių; 5.7 proc. – dėl blogo susisiekimo su mokykla ar nepakankami išvystytos transporto sistemos ir pan.; 5.9 proc. – dėl kitų priežasčių (tėvų naktinio darbo, elgesio problemų ir ir kt.).

7. Globėjai (rūpintojai), pažeisdami teisės aktų nuostatas, ne visada gyvena kartu su globojamu (rūpinamu) vaiku.

Apibendrinus tyrimo metu gautą informaciją paaiškėjo, kad iš 2990 mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų – 423 jų yra globojami (319 vaikų globėjas (rūpintojas) yra socialinės globos įstaiga, o 104 vaikų – fizinis asmuo), t. y. mokyklų bendrabučiuose gyvena 14 proc. globojamų vaikų, lyginant su bendru mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiumi.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje vaikai iš socialinės globos įstaigų gyventi neturėtų, t. y. šie vaikai turėtų būti ugdomi mokyklose, esančiose netoli nuo gyvenamosios vietos, išskyrus atvejus, kai mokiniui šalia (arčiausiai) gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje nėra galimybės užtikrinti kokybiško ugdymo ir reikalingos pagalbos (specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams; vaikams, turintiems išskirtinių meninių/muzikinių gebėjimų, ir pan.) ar sprendimas dėl vaiko gyvenimo bendrabutyje (išimtiniais atvejais) buvo priimtas atsižvelgus į kitus vaiko poreikius (mokymosi motyvaciją, emocinius arba adaptacinius sutrikimus, argumentuotą vaiko nuomonę, sveikatos būklę, vaiko galimybę grįžti į biologinę šeimą ir kt.). Vaiko ir globėjo (rūpintojo) gyvenimas skirtingose vietose, manytina, riboja globėjo (rūpintojo) tinkamo pareigų įgyvendinimo galimybes bei suponuoja galimus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, t. y. teisę gyventi aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai augti ir tobulėti, būti tinkamai auklėjamas ir prižiūrimas.

8. Iš 2990 vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, 476 (15.9 proc.) yra kilę iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus. Daugeliu atvejų, kaip paaiškėjo, vaikų apgyvendinimu mokyklos bendrabutyje yra sprendžiamos šeimų socialinės problemos ir nepagrįstai neribotam

terminui nukeliamas vaiko globos nustatymo klausimas, o mokyklos, turinčios bendrabučius, iš dalies tampa alternatyva socialinės globos įstaigoms. Tokiu būdu, tikėtina, kartu yra teigiamai paveikiami statistiniai duomenys apie tėvų globos netekusių vaikų skaičių savivaldybėje ir sprendžiamas vietų trūkumo vaikų globos namuose klausimas.

9. Šeimoms, įrašytoms į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, ir kurių vaikai gyvena mokyklų bendrabučiuose, dažniausiai teikiamos informavimo, konsultavimo ir tarpininkavimo, socialinių įgūdžių ugdymo bei palaikymo paslaugos. Socialiniai darbuotojai šiose šeimose paprastai apsilanko 1 (viena) kartą per mėnesį.

Įvertinus, jog socialiniai darbuotojai paslaugas teikia tik darbo dienomis, o vaikai, gyvenantys mokyklų bendrabučiuose, į šeimą grįžta tik savaitgaliais, darytina išvada, jog ne visada, teikiant socialines paslaugas socialinės rizikos šeimai, užtikrinamas socialinių paslaugų teikimas ir vaikams. Buities tyrimo aktų analizė parodė, jog socialiniai darbuotojai paprastai reaguoja bei imasi veiksmų vaiko problemoms spręsti tik iškilus konkrečioms incidentams, kuriuose dalyvavo ir/ar nukentėjo iš socialinės rizikos šeimos kilęs vaikas.

10. Mokyklų administracijos, žinodamos apie galimai socialinių įgūdžių stokojančią mokinio, gyvenančio mokyklos bendrabutyje, šeimą, ne visada apie tai praneša miesto/rajono vaiko teisių apsaugos skyriui, tokiu būdu apribodamos galimybę įvertinti vaikui ir šeimai reikalingos pagalbos poreikį ir organizuoti jos teikimą, t. y. spręsti šeimos problemas, dėl kurių vaikas faktiškai auga ne šeimoje, o mokyklos bendrabutyje.

11. Savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriai ne visada tinkamai atlieka jiems priskirtas funkcijas – ši išvada darytina atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytus atvejus, kai buvo priimti neadekvatūs vaiko teisių apsaugos požiūriu sprendimai dėl vaikų apgyvendinimo 30-60 km. atstumu nutolusiose įstaigose, nereagavimas į aplinkybes, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų neretai grįžta namo tik atostogų metu, nesidomėjimas vaikų ir tėvų bendravimu bei tėvų valdžios įgyvendinimo aspektais (atstovavimas, auklėjimas, sveikatos priežiūra ir kt.) vaikų gyvenimo (buvimo) mokyklų bendrabučiuose metu, netinkama vaiko globos priežiūra tais atvejais, kai globotiniai be rimtų ir objektyvių priežasčių gyvena tame pačiame mieste kaip ir globos namai esančiuose mokyklų bendrabučiuose ir kt.

12. Nėra teisės aktų, kurie reglamentuotų ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių asmenų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes (specialiųjų poreikių vaikai, socialinės rizikos vaikai ir pan.). Įvertinus tyrimo metu gautus duomenis apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių specialistų skaičių teigtina, jog dažniausiai ugdymo įstaigų bendrabučiuose tiesiogiai su

vaikais dirbančių asmenų – auklėtojų ir budėtojų (naktinių auklėtojų) – skaičius yra per mažas patenkinti būtiniausius vaiko poreikius, be to, atkreiptinas dėmesys, jog paslaugos, teikiamos bendrosios praktikos slaugytojų, sveikatos priežiūros specialistų, socialinių pedagogų, psichologų, dietologų, gydytojų-psichiatrų ar/ir kitų specialistų, vaikams užtikrinamos dar rečiau – tik 22-jų (20 proc.) ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenantiems vaikams. Ši situacija sudaro prielaidas vaiko teisių pažeidimams.

13. Ugdymo įstaigų savininkų teises ir pareigas įgyvendinančių institucijų sprendimu nustatytos maitinimo dienos normos (Lt) (remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga, ši norma paprastai sudaro 9 – 15 Lt.) ne visada pakankamos patenkinti mokinių, gyvenančių bendrabutyje, fiziologinius poreikius – rekomenduojamos paros maistinių medžiagų ir energijos bei mineralinių medžiagų ir vitaminų normos gavimą, bei užtikrinančios kokybiško maisto vaikams teikimą.

14. Ne visose ugdymo įstaigų bendrabučiuose vaikams užtikrinama sveika ir saugi gyvenamoji aplinka dėl nesudarytų tinkamų higienos sąlygų bei patalpų neatitikimo visuomenės sveikatos saugos reglamentuose ir kituose visuomenės sveikatos saugos teisės aktuose įtvirtintiems reikalavimams.

Galiojančius leidimus-higienos pasus turi 65 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (70 mokyklų); 26 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (27 mokyklos) išduotų leidimų-higienos pasų savo veiklai neturi. 9 proc. ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (9 mokyklos), leidimų-higienos pasų galiojimas pasibaigęs.

15. Ugdymo įstaigų prisiimtų įsipareigojimų – suteikus mokiniui bendrabutį, sudaryti jam tinkamas gyvenimo, darbo ir laisvalaikio sąlygas, t. y. užtikrinti vaiko geriausius interesus ir poreikius atitinkančią bendrabučio aplinką ir paslaugų teikimą – vykdymas yra ribotas ir/ar apsunkintas dėl įvairių ugdymo įstaigoms (bendrabučiams) kylančių problemų – finansinių (trūksta lėšų pastato išorės ir vidaus remontui, baldams įsigyti, vaikų popamokinei veiklai organizuoti, mokymo priemonėms ir kt.), socialinių (trūksta paslaugų socialinių įgūdžių stokojantiems mokiniams) ar kt. (specialistų trūkumas, mokinių saugumo užtikrinimas ir kt.).

Lygių galimybių kontrolierė, pavaduojanti vaiko teisių apsaugos kontrolierę, remdamasi tuo, kas išdėstyta, atsižvelgdama į skundo tyrimo metu pateiktus duomenis ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 4 punktu, 12 straipsnio 1 dalies 15 punktu, 24 straipsnio 7 punkto ir 27 straipsnio 3 dalimi, **nusprendžia:**

1. Siūlyti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai:

1.1. Svarstyti galimybę priimti atitinkamus teisės aktus, reglamentuojančius ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių specialistų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių (pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes), siekiant sudaryti sąlygas užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą dienos ir/ar nakties metu, saugią jų gyvenimo ir mokymosi aplinką, reikalingos specialistų (socialinio pedagogo, psichologo, sveikatos priežiūros specialisto ir pan.) pagalbos suteikimą laiku, kokybišką socialinių įgūdžių ugdymą, poreikius atitinkantį laisvalaikį ir kt.

2. Savivaldybėms:

2.1. Svarstyti galimybes spręsti mokinių pavėžėjimo į ugdymo įstaigas ir atgal (iš ugdymo įstaigų į namus) problemas, siekiant sumažinti mokinių, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose dėl neužtikrinto pavėžėjimo ar nepakankamai išvystytos transporto sistemos, skaičių ir sudaryti jiems galimybes kiekvieną dieną po pamokų grįžti į šeimą.

2.2. Svarstyti ir ieškoti galimybių, įvertinus savivaldybėje veikiančių ugdymo įstaigų bendrabučių poreikius ir bendrą gyvenančių vaikų skaičių, skirti ugdymo įstaigoms finansavimą papildomiems specialistų etatams bendrabučiuose steigti, siekiant gerinti bendrą gyvenančių vaikų gyvenimo, mokymosi ir poilsio sąlygas bei jiems reikalingų paslaugų prieinamumą.

2.3. Užtikrinti ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, atitikimą visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų) bei kitų visuomenės sveikatos saugos srities teisės aktų keliamiems reikalavimams bei ieškoti galimybių spręsti ugdymo įstaigų bendrabučiams kylančias finansines, socialines ir kitas problemas, siekiant vykdyti prisiimtus įsipareigojimus užtikrinti bendrabučiuose vaiko poreikius visapusiškai atitinkančias gyvenimo sąlygas, reikiamą specialistų (personalo) skaičių bei atitinkamų paslaugų prieinamumą juose.

2.4. Siūlyti miesto/rajonų savivaldybių taryboms, priimant sprendimus dėl dienos maitinimo normos dydžio (Lt), išsamiau išanalizuoti ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių mokinių socialinę padėtį (atkreipti dėmesį į bendrą gyvenančių vaikų, kilusių iš socialinės rizikos ar finansinių sunkumų turinčių šeimų, skaičių ir dėl to galimai didesnius jų poreikius, susijusius su maitinimo gavimu), įvertinti maitinimą teikiančių įstaigų paslaugų kainas ir kitas aplinkybes, siekiant užtikrinti visavertį mokinių, gyvenančių bendrą gyvenimą bei patenkinti jų fiziologinius poreikius.

2.5. Atkreipti dėmesį į atvejus, kai ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena vaikai iš

socialinės globos įstaigų ar kurie yra globojami (rūpinami) fizinių asmenų (ypač, kai nesudaryta galimybė šiems vaikams savaitgaliais grįžti į socialinės globos įstaigas/pas globėjus (rūpintojus) – tokiu atveju prašyti vertinti, ar sprendimas dėl vaiko apgyvendinimo bendrabutyje buvo priimtas atsižvelgus į vaiko poreikius, taip pat spręsti vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų tinkamo atlikimo bei, esant poreikiui, globėjo atsakomybės ir globėjo pakeitimo klausimus.

2.6. Siūlyti atlikti išsamų ir kompleksinį aplinkybių patikrinimą dėl vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, apgyvendinimo mokyklų bendrabučiuose kaip alternatyvos globos nustatymui.

Šiaulių rajono savivaldybės ir Kauno rajono savivaldybės administracijoms – įvertinti, ar pagrįstas vaikų perkėlimas į 30-60 km nuo gyvenamosios vietos esančias ugdymo įstaigas su bendrabučiais, kai ugdymo įstaigos pakeitimas buvo sąlygotas šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą fakto.

2.7. Atidžiau vertinti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose ir gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, padėtį. Nuolat vertinti socialinių paslaugų teikimą šeimai ir stebėti jų efektyvumą. Neišnykus aplinkybėms, dėl kurių vaikas apgyvendintas bendrabutyje (tėvystės, socialinių įgūdžių stoka, priklausomybės, ligos ir pan.), keisti socialinio darbo formas ir socialinių paslaugų rūšis.

2.8. Rinkti informaciją apie vaikų grįžimą į šeimą savaitgaliais ir atostogų metu, bendradarbiauti su mokyklų administracijomis, seniūnijos socialiniais darbuotojais, vertinant tėvų pastangas palaikyti ryšį su ugdymo įstaigų bendrabutyje gyvenančiais vaikais.

2.9. Ieškoti galimybių savaitgaliais organizuoti socialinių darbuotojų veiklą su socialinės rizikos šeimomis, auginančiomis nepilnamečius vaikus, kurie darbo dienomis gyvena ugdymo įstaigų bendrabučiuose, atsižvelgus į šių šeimų socialines problemas bei dėl to kylančias pagrįstas abejones dėl vaikų saugumo ir jų teisių užtikrinimo savaitgaliais ar atostogų metu jiems grįžus į šeimas.

2.10. Skatinti socialinius darbuotojus aktyviau rinkti išsamesnę informaciją apie vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų ir gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose poreikius, aiškintis jų nuomonę, siekiant užtikrinti vaikui nuolatinį socialinės pagalbos prieinamumą.

2.11. Prašyti kurti glaudesnius tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo ryšius su ugdymo įstaigomis bei skatinti jas nedelsiant informuoti savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrius apie vaikus (jų šeimas), kuriems galimai reikalingas socialinių paslaugų teikimas ar kita pagalba.

2.12. Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijai – spręsti Vilkaviškio rajono Kybartų „Rasos“ specialiosios mokyklos bendrabučio ir Kybartų vaikų globos namų patalpų atskyrimo klausimą.

2.13. Prašyti savivaldybių administracijas iki 2013 m. rugsėjo 1 d. informuoti raštu vaiko teisių apsaugos kontrolierę apie priimtus sprendimus dėl aukščiau pateiktų siūlymų dėl vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, padėties gerinimo.

3. Ugdymo įstaigoms, turinčioms bendrabučius:

3.1. Siūlyti peržiūrėti Priėmimo į mokyklų bendrabučius tvarkos aprašus (toliau – Aprašas) ir, siekiant aiškumo bei jų atitikimo teisės aktams (esant poreikiui):

3.1.1. papildyti juos, aiškiai nurodant (apibrėžiant) asmenis, turinčius teisę teikti prašymus dėl vaiko apgyvendinimo bendrabutyje; kartu su prašymu dėl apgyvendinimo teiktinus dokumentus; sprendimo priėmimo dėl apgyvendinimo bendrabutyje tvarką ir terminus; apmokėjimo už naudojimąsi bendrabučiu sąlygas ir tvarką; minimalų vaiko amžių, nuo kurios jis gali būti apgyvendintas bendrabutyje ir kt.

3.1.2. suderinti jų atitinkamas nuostatas su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3 knygos bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. 56 (2012 m. gruodžio 3 d. įsakymo Nr. A1-548 redakcija) patvirtintų Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų normomis – naikinti/keisti Aprašo nuostatas, leidžiančias tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinti vaikus bendrabutyje jų tėvų (globėjų, rūpintojų) išvykimo į užsienį laikotarpiu. Paaiškėjus atvejams, kai vaikas ugdymo bendrabutyje gyvena jo tėvų išvykimo į užsienį laikotarpiu – informuoti miesto/rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrių dėl poreikio spręsti laikinosios globos tėvų prašymu nustatymo ar globėjo (rūpintojo) pakeitimo klausimą.

3.2. Siūlyti, suteikiant mokiniui ugdymo įstaigos bendrabutį, ypatingą dėmesį atkreipti į atstumą nuo vaiko gyvenamosios vietos iki mokyklos, transporto sistemos išvystymą atitinkamoje teritorijoje ir kt. aplinkybes, susijusias su mokinio atvykimu į mokyklą bei grįžimu namo, siekiant išvengti nepagrįstų vaiko apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje atvejų ir galimo tėvų piktnaudžiavimo, susijusio su tėvų pareigų ir atsakomybės perleidimu tretiesiems asmenims.

3.3. Prašyti mokyklų administracijas apie bendrabutyje gyvenančio mokinio šeimą, galimai stokojančią socialinių įgūdžių, pastebėtas vaiko su tėvais bendravimo problemas, kitas tėvų valdžios įgyvendinimo problemas nedelsiant informuoti savo miesto/rajono vaiko teisių apsaugos skyrių, siekiant užtikrinti vaikui ir šeimai reikalingos pagalbos teikimą.

3.4. Apie priimtus sprendimus dėl aukščiau pateiktų siūlymų prašyti ugdymo įstaigas informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę raštu iki 2013 m. rugsėjo 15 d.

PRIDEDAMA:

1. Priedas Nr. 1 – „Ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius – jų steigėjai ir juose gyvenančių vaikų skaičius“, 6 lapai.
2. Priedas Nr. 2. – „Mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičius (pagal klasę)“, 1 lapas.
3. Priedas Nr. 3 – „Vaikų gyvenimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose priežastys (pagal mokyklų pateiktą informaciją)“, 7 lapai.
4. Priedas Nr. 4. – „Bendrabutyje gyvenančių globojamų vaikų skaičius (proc.)“ ir Priedas Nr. 5 – „Bendrabutyje gyvenančių globojamų vaikų skaičius pagal klasę, kurioje vaikas mokosi“, 1 lapas.
5. Priedas Nr. 6 – „Bendrabutyje gyvenančių globojamų vaikų skaičius“, 1 lapas.
6. Priedas Nr. 7 – „Bendrabutyje gyvenančių vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, skaičius (proc.)“, 1 lapas.
7. Priedas Nr. 8. – „Bendrabutyje gyvenančių vaikų iš socialinės rizikos šeimų skaičius pagal klasę, kurioje vaikas mokosi“, 1 lapas.
8. Priedas Nr. 9. – „Auklėtojai“ ir Priedas Nr. 10 – „Budėtojai/naktiniai auklėtojai“, 1 lapas.

Lygių galimybių kontrolierė,
pavadojanti vaiko teisių apsaugos kontrolierę

Aušrinė Burneikienė